

Małopolska 2030:
Małopolanie

**Kapitał zmiany.
Dlaczego Małopolanie
wracają z emigracji
i jak odnajdują się u siebie?**

Kapitał zmiany.

**Dlaczego Małopolanie wracają z emigracji
i jak odnajdują się u siebie?**

Kraków 2026

Autorzy opracowania: dr Magdalena Danek

Wydawca: Województwo Małopolskie
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Rozwoju Regionu
Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
ul. Wielicka 72A, 30–552 Kraków
tel. (+48) 12 29 90 900, fax (+48) 12 29 926

Opracowanie w wersji elektronicznej dostępne na stronie
www.obserwatorium.malopolska.pl

ISBN: 978-83-68801-14-9

Egzemplarz bezpłatny. Przy publikowaniu danych z opracowania prosimy o podawanie źródła.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z programu
Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027.

Fundusze Europejskie
dla Małopolski

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

 MAŁOPOLSKA

SPIS TREŚCI

Spis treści.....	3
Wprowadzenie	5
Cele i metody badawcze.....	6
Przegląd literatury i operacjonalizacja zjawiska	8
Kim jest migrant powrotny? Definityjne ramy pojęcia	8
Motywacje wyjazdów i powrotów oraz proces integracji migrantów	11
Polacy w drodze – trendy migracyjne w danych statystycznych.....	14
Skala migracji.....	14
Zmiana kierunków migracji	16
Skala powrotów	18
Wsparcie dla powracających	19
Powroty Małopolan z emigracji. Badania własne	23
Charakterystyka badanej grupy.....	23
Kim są powracający do Małopolski?	26
Pomiędzy ekonomią a rodziną. Obraz motywacji migracyjnych.....	30
Czynniki rodzinne / emocjonalne / zdarzenia losowe	30
Czynniki ekonomiczne	32
Czynniki kulturowe	33
Życie po powrocie. Migranci powrotni wobec krajowych realiów	34
Warunki sukcesu powrotu.....	35
Codzienność po powrocie: Małopolanie w nowej rzeczywistości społeczno-zawodowej.....	36
Rola instytucji i system wsparcia.....	40
Wnioski i rekomendacje	42
Spis wykresów	46
Spis rycin.....	46

Spis tabel	46
Bibliografia.....	47

WPROWADZENIE

Migracje ludności stanowią zjawisko, które od zarania dziejów kształtuje dynamikę procesów społeczno-gospodarczych. Ich szczególną intensyfikację obserwujemy w czasach współczesnych, co jest bezpośrednią konsekwencją postępującej globalizacji, integracji międzynarodowej oraz umów ułatwiających swobodną mobilność. Istotnym katalizatorem tych procesów stał się również dynamiczny rozwój transportu oraz technologii ICT¹, które radykalnie uprościły wymianę informacji oraz logistyczną organizację przemieszczania się. Jak wskazują Romuald Jończy oraz Justyna Rokitowska – Malcher: *Migracje nie są już wyjątkiem, ale powszechną normą rzeczywistości*².

Według danych prezentowanych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych liczba osób określanych mianem polskiej diaspory na świecie wynosi obecnie ponad 22 mln, z czego największy jej rozmiar obserwujemy w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (USA) (10 mln), Brazylii (3 mln), Niemczech (2,2 mln), Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (1,3 mln), Francji i Kanadzie (w obu krajach po 1 mln). Oczywiście w jej skład wchodzi osoby ze zróżnicowanym poczuciem więzi z Polską, językiem czy też narodowością. Niemniej zasób ten pokazuje skalę wędrówek i przemieszczania się Polaków, głęboko zakorzenionych w historii.

Począwszy od XIX wieku, masowa emigracja – determinowana zarówno czynnikami politycznymi (represje zaborców), jak i strukturalnym ubożeniem wsi – stała się stałym elementem polskiej rzeczywistości społecznej. W efekcie, doświadczenie to trwale zakorzeniło się w polskiej pamięci zbiorowej, czego dowodem jest obecność w dyskursie publicznym i języku potocznym idiomów takich jak *emigracja za chlebem* czy *wyjazd na saksy*. U progu XXI wieku migracje Polaków nabrały charakteru cyrkulacyjnego, co wiązało się z wykształceniem modelu życia w przestrzeni transnarodowej. Mobilność ta opierała się na cyklicznym przemieszczaniu się między ojczyzną stanowiącą centrum życia rodzinnego i społecznego a krajem przyjmującym pełniącym funkcję źródła dochodów. Wejście Polski do Unii Europejskiej (UE) w 2004 r. oznaczało z kolei stopniowe (po uwzględnieniu okresów przejściowych w poszczególnych krajach) otwarcie rynków pracy i stworzyło warunki do kolejnej znaczącej fali migracji, głównie zarobkowych³.

Bogate dzieje polskiej obecności na świecie odzwierciedla sieć organizacji i instytucji polonijnych, obejmująca blisko 8 tysięcy podmiotów w 115 krajach. Stanowi ona rezultat zarówno historycznych procesów migracyjnych, jak i zmian granic państwowych. W okresie po II wojnie światowej,

¹ ICT- Information and Communication Technologies. Można je zdefiniować jako rodzinę technologii przetwarzających, gromadzących i przesyłających informacje w formie elektronicznej. Zob. Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1893,pojecie.html>, [dostęp: 4.05.2026 r.].

² R. Jończy, J. Rokitowska-Malcher, *Powrót do domu? Analiza deklarowanych warunków wyjazdów i powrotów młodych zagranicznych migrantów zarobkowych z województwa opolskiego*, [w:] R. Jończy, J. Rokitowska-Malcher (red.), *Współczesne migracje osób młodych – wybrane zagadnienia*, Wrocław 2004, s. 90-91.

³ D. Pszczółkowska, S. Bojarczuk, *Powroty Polek i Polaków z migracji po 2015 r. – szanse i wyzwania*, Ośrodek Badań nad Migracjami, 2025, <https://www.gov.pl/web/rodzina/ekspertyza-powroty-polek-i-polakow-z-migracji-po-2015-r---szanse-i-wyzwania>, s. 9, [dostęp: 15.05.2026 r.].

charakteryzującym się już stabilizacją granic, utworzono około 2,3 tysiąca tego typu instytucji, z czego najwięcej powstało w USA (351), na Ukrainie (255) oraz w Niemczech (190)⁴.

Migracje niosą ze sobą wiele konsekwencji, choćby wzrost nierówności ekonomicznych w wyniku odpływu wysoko wykwalifikowanych kadr (tzw. *brain waste*, czyli drenaż mózgów), zarówno w kraju pochodzenia, jak i kraju przyjmującym, będąc jednymi z najbardziej istotnych zjawisk społeczno-gospodarczych na świecie. Dlatego analiza tych procesów jest konieczna dla pełnego zrozumienia rzeczywistości społecznej oraz planowania i wdrażania adekwatnych polityk publicznych.

Obecnie w odniesieniu do Polski możemy prawdopodobnie obserwować ewolucję trendu migracyjnego. Polega ona z jednej strony na wyhamowaniu dynamiki wyjazdów, z drugiej zaś – na symptomach mogących zwiastować stopniowe ożywienie w obszarze migracji powrotnych. Zjawisko to ma charakter wieloprzyczynowy. Z jednej strony napędzają je czynniki strukturalne, takie jak wzrost standardu życia w kraju (zmniejszający opłacalność zarobkową emigracji) czy Brexit, który formalnie utrudnił podejmowanie zatrudnienia w Wielkiej Brytanii. Z drugiej strony silnym stymulatorem pozostają uniwersalne motywy rodzinne i emocjonalne. Tendencje te sprawiają, że w naukowym dyskursie wyraźnie na sile przybiera nurt badań nad migracjami powrotnymi. W obliczu postępujących zmian demograficznych i narastającego zjawiska depopulacji, powroty te stanowią dla Małopolski jedną z szans na uzupełnienie luk kompetencyjnych i transfer unikalnego kapitału ludzkiego.

Niniejsza analiza ma na celu diagnozę zarówno skali migracji powrotnych do regionu, jak również sytuacji życiowej i zawodowej samych migrantów, z uwzględnieniem ich specyficznych i zróżnicowanych potrzeb adaptacyjnych. Realizacja celów badawczych przebiegała z wykorzystaniem podejścia opartego na triangulacji metod badawczych (*mix-method approach*) z wykorzystaniem zarówno technik ilościowych, jak również jakościowych, co pozwoliło na uchwycenie złożoności analizowanego zjawiska.

CELE I METODY BADAWCZE

W niniejszym opracowaniu wykorzystano metodę triangulacji danych, opierającą się na czterech głównych źródłach informacji:

- **Dane z opracowań i raportów** w obszarze migracji, w tym zwłaszcza tematyki migracji powrotnych.

METODY WYKORZYSTANE W BADANIU

- ANALIZA DESK RESEARCH

- ANALIZA STATYSTYCZNA

- INDYWIDUALNE WYWIADY POGŁĘBIONE

⁴ Dane na podstawie bazy organizacji oraz instytucji polskich i polonijnych za granicą, <https://polonia.stat.gov.pl/>, [dostęp: 29.05.2026 r.]. Dane ujęte w raporcie dotyczą wyłącznie organizacji i instytucji, które nadal aktywnie prowadzą działalność. Oprócz trzech wymienionych państw z największą liczbą organizacji założonych po 1945 r. i nadal działających na kolejnych miejscach znajdują się: Kanada, Wielka Brytania i Australia.

- **Dane ze statystyki publicznej:** dane pozyskane z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), w tym przede wszystkim z Narodowych Spisów Powszechnych (NSP) oraz Banku Danych Lokalnych, Eurostatu oraz dane z urzędów statystycznych krajów będących głównymi celami migracji Polaków.
- **Dane z Departamentu Podatków Dochodowych Ministerstwa Finansów:** informacja dotycząca skali korzystania z tzw. ulgi na powrót zarówno w ujęciu wojewódzkim, jak i powiatowym w odniesieniu do województwa małopolskiego.
- **Dane jakościowe:** Kluczowy komponent jakościowy badania stanowiły trzy indywidualne wywiady pogłębione (IDI) przeprowadzone z doradczyniami zawodowymi zaangażowanymi w realizację programu WUP w Krakowie pn. *Nowy start w Małopolsce z Euresem*. Każda z ekspertek reprezentowała inny obszar województwa małopolskiego (siedziby w Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie), co pozwoliło na uchwycenie specyfiki subregionalnej. Niewielka liczebność próby eksperckiej jest w pełni kompensowana przez wysoką wartość empiryczną wywiadów. Wynika ona z unikalnej perspektywy badanych doradczyń, które w analizowanym okresie koordynowały procesy adaptacyjne 421 powracających migrantów i posiadały wieloletnią praktykę zawodową w obsłudze tej grupy. Wywiady, zrealizowane w formie wideorozmów, trwały od 70 minut do 2 godzin każdy.

Głównym celem niniejszej analizy było scharakteryzowanie współczesnego wymiaru migracji powrotnych do województwa małopolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem skali tego zjawiska, uwarunkowań motywacyjnych migrantów oraz barier adaptacyjnych, z jakimi mierzą się oni po przyjeździe. Realizacja tak określonego celu wymagała sformułowania następujących pytań badawczych:

1. Jaka jest skala oraz dynamika migracji powrotnych do kraju/regionu i z jakich głównych krajów docelowych napływają migranci?
2. Jakie czynniki i motywacje determinują decyzje migrantów o zakończeniu pobytu za granicą?
3. Z jakimi problemami i wyzwaniem – zwłaszcza w obszarze rynku pracy – mierzą się osoby powracające?
4. Jakie instrumenty wsparcia na poziomie państwowym i regionalnym są dostępne dla migrantów powrotnych?
5. Czy migranci powrotni do Małopolski mogą stanowić cenny kapitał społeczny w procesie rozwoju regionu?
6. Jakie rekomendacje dla polityk publicznych płyną z analizy w sferze skutecznego zarządzania procesami migracji powrotnych?

PRZEGLĄD LITERATURY I OPERACJONALIZACJA ZJAWISKA

Kim jest migrant powrotny? Definicyjne ramy pojęcia

Współczesne czasy związane z dużą mobilnością ludzką, także w wymiarze międzynarodowym, sprawiają, że migracje stanowią naturalny przedmiot badań i analiz oraz zainteresowania ze strony decydentów politycznych. Pomimo tego, jak wskazuje Krystyna Iglicka, **migracje powrotne nieraz umykają procesom konsekwentnego i miarodajnego monitoringu**, co wynika m.in. z braku spójności definicyjnej w zakresie migracji powrotnych, zwłaszcza w odniesieniu do czasowego wymiaru przebywania za granicą⁵, np. między 3 a 12 miesięcy gdy mówimy o migracjach krótkookresowych lub powyżej 12 miesięcy gdy odnosimy się do migracji długookresowych. Takie sztywne ramy czasowe przyjmowane w pomiarach statystycznych sprawiają, że analizie umykają krótkie i cykliczne przemieszczenia się ludności często wiążące się z posiadaniem więcej niż jednego miejsca zamieszkania, a więc migracje cyrkulacyjne czy wahadłowe określane również w literaturze przedmiotu mianem **migracji niepełnych**⁶.

W trudnościach związanych z definiowaniem migracji powrotnych nabiera również znaczenia tzw. **zjawisko transmigracji**. Badania na gruncie teorii o transnarodowych przestrzeniach społecznych odnoszą je do osób funkcjonujących permanentnie pomiędzy dwoma lub kilkoma społeczeństwami. Migrantów tych charakteryzuje brak jednego jednoznacznie określonego miejsca zamieszkania oraz regularne, krótkookresowe podróże wahadłowe co redefiniuje tradycyjne pojęcie powrotu⁷.

Także w aspekcie zainteresowania badawczego migracje powrotne stanowiły nieco zaniedbany obszar, co wynikało z faktu, że narzędzia badawcze kreowane były pod kątem analizy procesów napływowych i asymilacji w kraju docelowym, a sam proces migracji powrotnych był często postrzegany wyłącznie w kategoriach porażki. Współczesne studia nad migracjami powrotnymi odchodzą od tych jednowymiarowych i deterministycznych ujęć na rzecz wielopoziomowych analiz, które odzwierciedlają złożoność tego zjawiska w dobie globalizacji. Rozwój technologii oraz zacieśnianie więzi transnarodowych sprawiły, że migracja powrotna straciła swój dawny,

⁵ K. Iglicka, *Powroty Polaków po 2004 roku: wyniki badania ilościowego*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, K. Iglicka (red.), Biuletyn RPO – Materiały nr 69, Zeszyty Naukowe, Warszawa 2010, s. 93.

⁶ M. Okólski, *Mobilność przestrzenna z perspektywy koncepcji migracji niepełnej* [w:] *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, E. Jaźwińska, M. Okólski (red.), Warszawa 2001, s. 56.

⁷ M. Wójcik-Żołądek, *Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie*, [w:] *Migracje i polityka migracyjna*, Ł. Żołądek (red.), Studia BAS, nr 4(40), 2014, s. s. 31-32.

permanentny charakter, ewoluując w stronę płynnych i uwarunkowanych wieloma parametrami procesów cyrkulacyjnych⁸.

Warto podkreślić, że choć przytoczona w tym miejscu definicja migrantów powrotnych autorstwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) służy jako pewnego rodzaju uniwersalny przykład teoretyczny, to w kontekście niniejszego opracowania **pojęcie to**

DEFINICJA

Wydział Statystyki Organizacji Narodów Zjednoczonych definiuje **migranta powrotnego** jako osobę powracającą do kraju swojego obywatelstwa po uprzednim byciu migrantem międzynarodowym (krótko- lub długoterminowym) w innym państwie, która zamierza przebywać w kraju ojczystym **przez co najmniej rok**.

Źródło: Measuring return migration: some preliminary findings in times on crisis, https://unece.org/sites/default/files/datastore/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2012/WP_19_OECD.pdf, [dostęp: 27.05.2026 r.].

będzie rozumiane i operacjonalizowane głównie przez pryzmat kryteriów wyznaczonych w projekcie *Nowy start w Małopolsce z Euresem*. Wynika to z faktu, że zrealizowane wywiady z doradczykami zawodowymi odnosiły się bezpośrednio do tej konkretnej grupy uczestników.

Wspomniana już Iglicka powołując się na typologię migracji powrotnych w wersji zaproponowanej przez Cerasego uzupełnionej przez ustalenia Kinga (ostatni z wymienionych podpunktów) wskazuje na różnorodność modeli powrotów. Należą do nich:

- **Powrót porażki (*return of failure*)** wiążący się z sytuacją, kiedy migrant nie osiąga za granicą zamierzonych celów, np. nie odnajduje się na zagranicznym rynku pracy.
- **Powrót uwarunkowany zachowawczo/konserwatywnie (*return of conservatism*)** dotyczący osób, które od początku planowały powrót i realizowały określony cel (np. oszczędnościowy), nie zamierzając integrować się na stałe za granicą.
- **Powrót innowacji (*return of innovation*)**, ma miejsce, gdy migrant wraca z nowym kapitałem finansowym, społecznym, wiedzą oraz umiejętnościami, które zamierza wdrożyć w ojczyźnie. Zjawisku temu towarzyszy głębokie przekonanie, że mimo odniesionego sukcesu za granicą, z powodu różnic społeczno-kulturowych, stale towarzyszyłoby mu tam poczucie wyobcowania. W związku z tym to właśnie w kraju pochodzenia upatruje on przestrzeni do optymalnego spożytkowania swoich talentów i kompetencji. Ten rodzaj migracji powrotnych jest jednocześnie najwartościowszy z punktu widzenia państwa przyjmującego.
- **Powrót na starość/emeryturę (*return of retirement*)**, który jest uwarunkowany zakończeniem aktywności zawodowej i chęcią spędzenia ostatnich lat swojego życia w kraju ojczystym.

⁸ T. Bilecen, *To Stay or to Return? A Review on Return Migration Literature*, „Migration Letters”, vol. 19, nr 4, s. 367-385.

- **Modele powrotów odwołujące się do rodzaju migracji, która go zapoczątkowała:** w tym aspekcie wyróżnia się migracje powrotne na stałe, migracje powrotne związane z migracją tranzytową⁹, powroty okazjonalne związane z re-migracją¹⁰, powroty związane z drugą emigracją¹¹, powroty cyrkulacyjne i sezonowe oraz repatriacja¹².

W szczególności ostatnia z wymienionych kategorii, definiowana przez trajektorię przemieszczeń, znajduje zastosowanie w analizie tzw. **migracji poakcesyjnych**. Procesy te charakteryzują się wysoką mobilnością i płynnością, stymulowaną przez relatywnie niskie koszty transportu oraz redukcję barier biurokratycznych, co w konsekwencji ułatwia migrantom częstą zmianę miejsca pobytu. W kontekście migracji powrotnych warto spojrzeć na **migracje poakcesyjne z Polski i zmianę ich profilu w czasie**. W literaturze przedmiotu wyróżnia się cztery etapy tego procesu wiążące się z początkowym boorem emigracyjnym w związku z wejściem Polski do UE, następnie spadkiem dynamiki tego procesu w wyniku kryzysu gospodarczego, ponownym wzrostem napędzanym swobodnym dostępem do rynków pracy dla Polaków w krajach UE, a od 2016 r. do dzisiaj wyhamowaniem masowych odpływów i zmianą dynamiki powrotów, co według badaczy jest określane mianem **przejścia migracyjnego** w kierunku trwałego pozytywnego bilansu migracji.

Rycina 1. Etapy migracji poakcesyjnych z Polski

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D. Pszczółkowska, S. Bojarczuk, *Powroty...*, dz. cyt. s. 12-26.

⁹ Wyjazd następuje najpierw z kraju A do B, a następnie z B do C, gdzie migrant się osiedla.

¹⁰ Zjawisko odnoszące się do sytuacji, gdy migranci po powrocie do kraju pochodzenia migrują z powrotem do kraju, z którego przybyli.

¹¹ Zjawisko odnoszące się do sytuacji, gdy migranci po powrocie do kraju pochodzenia migrują do kolejnego kraju.

¹² K. Iglicka, *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, K. Iglicka (red.), Biuletyn RPO – Materiały nr 69, Zeszyty Naukowe, Warszawa 2010, s. 16-17.

Iglicka zwraca uwagę na specyfikę poakcesyjnych migracji powrotnych, które ze względu na swoją płynność, cykliczność oraz relatywnie krótki czas trwania rzadko stają się impulsem do pozytywnych zmian społecznych w kraju pochodzenia. Wynika to m.in. z barier językowych w państwach przyjmujących oraz z profilu podejmowanego tam zatrudnienia. Praca poniżej realnych kwalifikacji sprawia, że migranci doświadczają za granicą zjawiska drenażu mózgów (*brain waste*), a po powrocie do kraju – wtórnej marginalizacji¹³.

Odmienne spojrzenie na tę problematykę prezentują autorzy raportu *Warsaw Talent Cluster 2. Powroty talentów do Warszawy*, którzy dowodzą, że migracja istotnie wzmacnia kapitał ludzki. Osoby powracające transferują do kraju bogaty katalog kompetencji – w tym językowe, branżowe oraz kulturowe, wynikające z pracy w środowisku międzynarodowym. Badacze zwracają również uwagę na przyrost kompetencji miękkich warunkowanych doświadczeniem migracyjnym, takich jak sprawczość czy pewność siebie. Mimo że próba badawcza składała się w większości z osób bezdzietnych o wyższym wykształceniu, wnioski z tej analizy wyraźnie pokazują, że migracje zagraniczne z upływem lat zmieniają swój charakter, a ich wartość wykracza daleko poza wymiar czysto ekonomiczny¹⁴.

W sferze teoretycznej model synergicznej mobilizacji zasobów (*synergized resource mobilization framework*) autorstwa J. M. Hagan i J. T. Wassinka integruje perspektywę ekonomiczną z polityczną. Koncepcja ta postuluje analizę podmiotowości migrantów powrotnych – zarówno dobrowolnych, jak i przymusowych – przejawiającej się w ich zdolności do kontrolowania własnej trajektorii życiowej poprzez celowe wdrażanie kapitału zgromadzonego za granicą, przy jednoczesnym uwzględnieniu barier instytucjonalno-prawnych oraz struktury rynku pracy w kraju przyjmującym te osoby¹⁵.

Powyższe tezy zostaną uwzględnione jako istotny kontekst w empirycznej części niniejszego opracowania, opartej na indywidualnych wywiadach pogłębionych z doradczykami zawodowymi.

Motywacje wyjazdów i powrotów oraz proces integracji migrantów

W analizie determinant powrotów i wyjazdów migrantów istotne znaczenie ma teoria odwołująca się do czynników przyciągających i wypychających (*push-pull framework theory*)¹⁶, zarówno w kraju docelowym, jak i kraju pochodzenia.

Jończy i Rokitowska-Malcher analizując wyniki badań w tym obszarze wskazują na wyraźny dualizm w strukturze motywacyjnej migrantów:

¹³ K. Iglicka, *Wyniki badań...*, dz. cyt., s. 26.

¹⁴ I. Grabowska, M. Gawrońska, E. Chról, I. Kyliushyk, O. Wanicka, *Warsaw Talent Cluster 2. Powroty talentów do Warszawy*, <https://um.warszawa.pl/waw/wspolpraca-z-nauka/-/migranci-powrotni-jako-zasob-rozwojowy-warszawy-wnioski-z-projektu-warsaw-talent-cluster>, [dostęp: 1.06. 2026 r.].

¹⁵ J. M. Hagan, J. T. Wassink, *Return Migration Around the World: An Integrated Area for Future Research*, „Annual Review of Sociology”, 2020, s. 533-552.

¹⁶ Zob. E. S. Lee, *A Theory of Migration*, „Demography”, 1966, 3(1), s. 47-57.

- **Czynniki wypychające (*push factors*)** – decyzja o opuszczeniu kraju uwarunkowana jest głównie czynnikami ekonomicznymi. Najważniejszym deklarowanym powodem była możliwość uzyskiwania znacznie wyższych zarobków za granicą. Co istotne, jak dowodzą autorzy na podstawie zrealizowanych badań własnych, bezpośrednia trudność znalezienia jakiegokolwiek pracy w Polsce okazała się znacznie mniej istotna – młodzi ludzie wyjeżdżają nie z powodu bezrobocia strukturalnego, lecz z chęci maksymalizacji dochodów.
- **Czynniki przyciągające (*pull factors*)** - o ile wyjazd determinują finanse, o tyle decyzja o powrocie do Polski jest zdominowana przez czynniki pozaekonomiczne (społeczne i osobiste). Należą do nich przede wszystkim: tęsknota za rodziną i krajem, relacje osobiste, determinanty związane z cyklem życia, chęć wychowywania dzieci w Polsce lub pogorszenie stanu zdrowia. W badaniach własnych zrealizowanych na próbie osób młodych autorzy wskazują z kolei na istotność wyższych zarobków w Polsce jako czynnik silnie skłaniający do powrotu z migracji, co poniekąd wynika ze specyfiki badanej grupy (młodszy wiek, u większości stan wolny i bezdzietność, co wpływa na stosunkowo słabe przywiązanie rodzinne i prymat względów ekonomicznych w podejmowaniu decyzji migracyjnych)¹⁷.

Analogiczne wnioski dotyczące potencjalnych motywów migracji powrotnych sformułowano w raporcie Narodowego Banku Polskiego (NBP). Wykazano w nim, że choć zdecydowana większość badanych migrantów opuściła kraj z przyczyn ekonomicznych (niskie wynagrodzenie, brak pracy, niezadowolenie z pracy), to decyzje o powrocie miały znacznie bardziej złożone podłoże. Determinowały je przede wszystkim czynniki społeczne, związane z sytuacją rodzinną oraz stanem zdrowia, podczas gdy poziom wynagrodzeń w Polsce był wskazywany przez respondentów dopiero w trzeciej kolejności. Wyjątkiem byli migranci przebywający w Wielkiej Brytanii, którzy jako główną przyczynę wskazywali brak pracy, co może być pokłosiem problemów gospodarczych w tym kraju po Brexicie¹⁸.

Zaobserwowana w praktyce wielowymiarowość decyzji o powrocie potwierdza słuszność postulatów teoretycznych, według których współczesnej migracji powrotnej nie da się wyjaśnić za pomocą jednego modelu – na co wskazuje I. Grabowska-Lusińska, podkreślając konieczność zintegrowania klasycznych teorii migracyjnych z koncepcjami integracyjnymi. Podczas gdy teorie makroekonomiczne i strukturalne (w tym koncepcje neoklasyczne oraz teoria dualnego rynku pracy) trafnie diagnozują przyczyny powrotów w kategoriach rachunku kosztów i korzyści, czy reakcji na kryzysy gospodarcze, to nowa ekonomia migracji pracowniczych przenosi akcent na poziom mikro, ujmując migrację powrotną jako kolektywną decyzję gospodarstwa domowego nakierowaną na rozpraszanie ryzyka. Z kolei teorie sieciowe ukazują silne zakorzenienie w relacjach osobistych w kraju pochodzenia (koncepcja silnych więzi) jako istotne ułatwienie decyzji o powrocie¹⁹.

¹⁷ R. Jończy, J. Rokitowska-Malcher, *Powrót do domu?...*, dz. cyt., s. 90-109.

¹⁸ I. Chmielewska-Kalińska, B. Dudek, P. Strzelecki, *Polacy pracujący za granicą w 2022 r. Raport z badania ankietowego*, Warszawa 2023, s. 35-37. Badanie zostało przeprowadzone w okresie listopad 2022r. - styczeń 2023 r. metodą wywiadów bezpośrednich (CAPI) na próbie 2530 osób, polskich migrantów w wieku 18-65 lat, przebywających w Wielkiej Brytanii, Niemczech oraz w Holandii.

¹⁹ I. Grabowska-Lusińska, *Wyjaśniająca siła ujęć teoretycznych w odniesieniu do migracji powrotnych – wybrane zagadnienia*, [w:] *Poakcesyjne powroty Polaków*, I. Grabowska-Lusińska (red.), CMR Working Papers, 2010, 43/101, s. 9-12.

W kontekście województwa małopolskiego warto przywołać również badania zrealizowane przez Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego w 2016 r. Na podstawie indywidualnych wywiadów pogłębionych, przeprowadzonych zarówno z powracającymi do regionu, jak i ekspertami z powiatowych urzędów pracy, jako główne motywacje powrotu z migracji wskazano:

- **motywy społeczne** – tęsknota i poczucie *bycia u siebie* wynikające z tęsknoty za bliskimi i przeświadczenia migrantów, że w Polsce czują się lepiej niż za granicą. Takiej postawie często towarzyszył brak aklimatyzacji w wielokulturowym środowisku za granicą czy też nawet w środowisku polskich migrantów.
- **motywy rodzinne/związane z cyklem życia** – decyzja o powrocie jest podejmowana przez całą rodzinę, np. w momencie wyboru kraju, w którym migranci chcą wychowywać swoje dzieci. W tej grupie motywów istotne znaczenie miały również kwestie zdrowotne zarówno migranta, jak również członków jego rodziny oraz kwestie związane z opieką nad starzejącymi się osobami zależnymi.
- **motywy ekonomiczne** – w tej grupie odnotowano kwestie związane z zakończeniem przyczyny wyjazdu (np. wygaśnięcie kontraktu na pracę), osiągnięcie założonego wcześniej celu i efektu wyjazdu bądź porażka na tym polu, chęć rozwoju kariery zawodowej w Polsce w przypadku wykonywania za granicą pracy poniżej posiadanych kwalifikacji.
- **polityczne/wynikające z uwarunkowań w kraju pochodzenia** – migranci dostrzegają pozytywne, z ich punktu widzenia, zmiany, jakie zachodzą w Polsce, szczególnie w zakresie wzrostu wynagrodzeń.
- **plany i założenia dotyczące migracji** – motywacją powrotu do kraju jest realizacja wcześniej nakreślonych planów (np. zarobienie pieniędzy, podjęcie pracy tylko na okres wakacyjny)²⁰.

W raporcie wskazano, że motywacje powrotów są różnorodne, tak jak różnorodne są historie wyjazdów poszczególnych migrantów.

Kluczowym obszarem analiz powinna być również sytuacja migrantów po powrocie, ich próba odnalezienia się w nowej rzeczywistości. W tym kontekście, w oparciu o teorie integracji, należy zastanowić się, w jakim stopniu małopolscy migranci powrotni należą do kategorii bezproblemowo powracających i oswojonych w rzeczywistości kraju pochodzenia domowników (*homecomers*), a na ile są doświadczającymi szoku powrotnego przybyszami (*newcomers*), którzy wchodząc na nowo w relacje z zastanym, przeobrażonym społeczno-instytucjonalnie otoczeniem, redefiniują swoją pozycję zawodową i status społeczny²¹. Jak pokazuje literatura przedmiotu oraz badania własne nad małopolską migracją powrotną, większość migrantów chciałaby osiedlić się w kraju na stałe. Niemniej, istotnym problemem pozostaje zjawisko porażki adaptacyjnej (np. z powodu nierówności płacowych, braku sieci znajomych), która skutecznie stymuluje decyzje o ponownej migracji i osiedleniu się poza granicami kraju²².

²⁰ K. Antończak-Świder, A. Łobodzińska, A. Nowak, *Ruch migracyjny w Małopolsce*, Kraków 2017, s. 26-29.

²¹ Ibidem.

²² A. White, *Polish Return and Double Return Migration*, „Europe-Asia Studies”, 2014, Vol. 66, No. 1, s. 25-49.

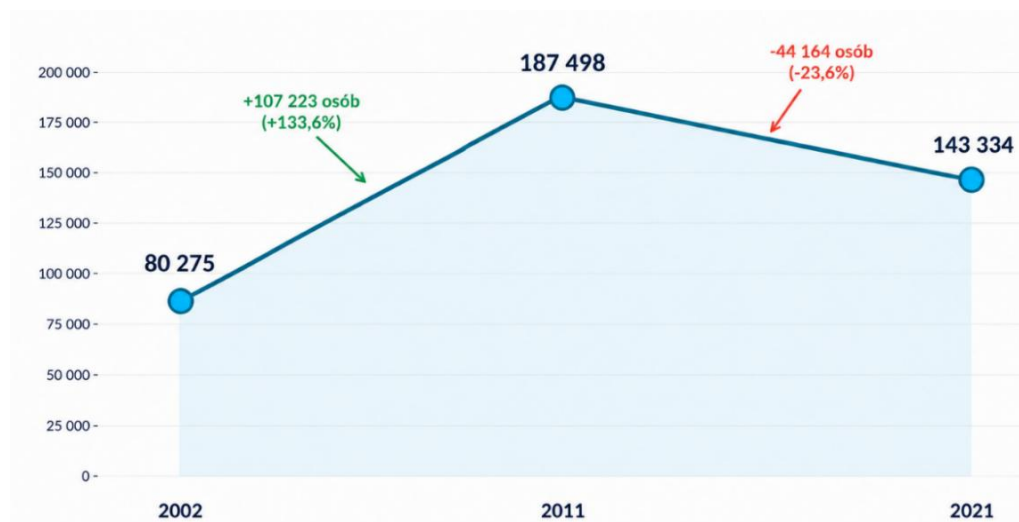

POLACY W DRODZE – TRENDY MIGRACYJNE W DANYCH STATYSTYCZNYCH

Skala migracji

Dane z ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego (2021 r.) wskazują, że **ok. 1,5 miliona Polaków** przebywało na emigracji czasowej, w tym najwięcej z południowej i południowo-wschodniej części kraju (województwa małopolskie, śląskie i podkarpackie). Z tej liczby **ok. 143 tys. stanowili emigranci czasowi z Małopolski**, co jest jednocześnie najwyższym wynikiem spośród wszystkich województw. **Liczba ta zmniejszyła się jednocześnie w porównaniu do danych z 2011 r. (o 23,6%)**, kiedy było to odpowiednio 187,5 tys. osób, co pokazuje zarysowany w literaturze przedmiotu trend związany ze spadkiem liczby osób wyjeżdżających z kraju. 92% małopolskich emigrantów, według danych NSP 2021, przebywało za granicą 12 miesięcy i dłużej, a 8% do 12 miesięcy. Najwięcej Małopolan przebywało w krajach europejskich (75%), w tym w krajach UE (44%), a następnie w Ameryce Północnej i Środkowej (13%). Warto też podkreślić, że emigranci czasowi z regionu przebywali na wszystkich kontynentach. Wśród małopolskich powiatów największą liczbę emigrantów notowały miasto Kraków – 27,4 tys. (19% wszystkich emigrantów z regionu), powiat nowotarski – 13,7 tys. (10%) oraz tarnowski – 12,6 tys. (9%). Z kolei dane szacunkowe GUS dla 2024 r. wskazują na 149,2 tys. emigrantów czasowych z Małopolski przebywających powyżej 12 miesięcy poza granicami kraju²³.

Wykres 1. Emigranci z Małopolski przebywający czasowo za granicą²⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NSP 2002, 2011 i 2021.

²³ Różnica w kryterium czasowym względem ujęcia NSP.

²⁴ Kryterium czasowe według NSP 2002 – powyżej 2 miesięcy, NSP 2011 – powyżej 3 miesięcy, NSP 2021 – ogółem.

Zmiana kierunków migracji

Na podstawie danych ze spisów powszechnych można mówić o zmianie głównych kierunków migracji wśród Małopolan. Dane ukazują fundamentalne **przesunięcie geografii emigracji** w ciągu dekady.

Kluczowe trendy obserwowane na podstawie danych zastanych:

1. Koniec „amerykańskiego snu” dla Małopolan. Redukcja fali emigracyjnej z Małopolski do Stanów Zjednoczonych o ponad połowę (-65%) to czytelny sygnał transformacji całego systemu migracyjnego. Tradycyjny „amerykański sen” przegrywa z pragmatyzmem młodszych generacji. Współcześni migranci coraz częściej kalkulują ryzyko i koszty: w efekcie odległe i trudniej dostępne USA ustępują miejsca rynkom europejskim, które oferują porównywalne korzyści ekonomiczne przy nieporównywalnie mniejszym dystansie geograficznym i kulturowym.

2. Niemcy — jedyny wzrost liczby migrantów wśród głównych kierunków docelowych (+28%). Trend ten ilustruje pragmatyczne podejście współczesnych migrantów z Małopolski do planowania trajektorii mobilności. Bliskość geograficzna, stabilność zatrudnienia oraz systemowe ułatwienia dla migracji wewnątrzunijnych stanowią kluczowe atrybuty strukturalne, które decydują o wysokiej atrakcyjności tego rynku w analizowanym okresie.

3. Znaczący spadek liczby małopolskich migrantów w Irlandii i we Włoszech. W ostatnich latach odnotowano znaczący spadek liczby małopolskich migrantów w tych dwóch krajach, które na przełomie wieków (w latach 90. i po 2000 r.) były symbolami masowych wyjazdów zarobkowych. Współcześnie oba te kierunki notują wyraźny regres. Wynika to m.in. z takich powodów jak: saturacja, czyli nasycenie lokalnych rynków pracy, zmiana koniunktury gospodarczej oraz tzw. efekt kohortowy. Ten ostatni oznacza wymianę pokoleń – starsi emigranci decydują się na powrót do ojczyzny, podczas gdy młodzi poszukują już zupełnie innych, bardziej perspektywicznych destynacji.

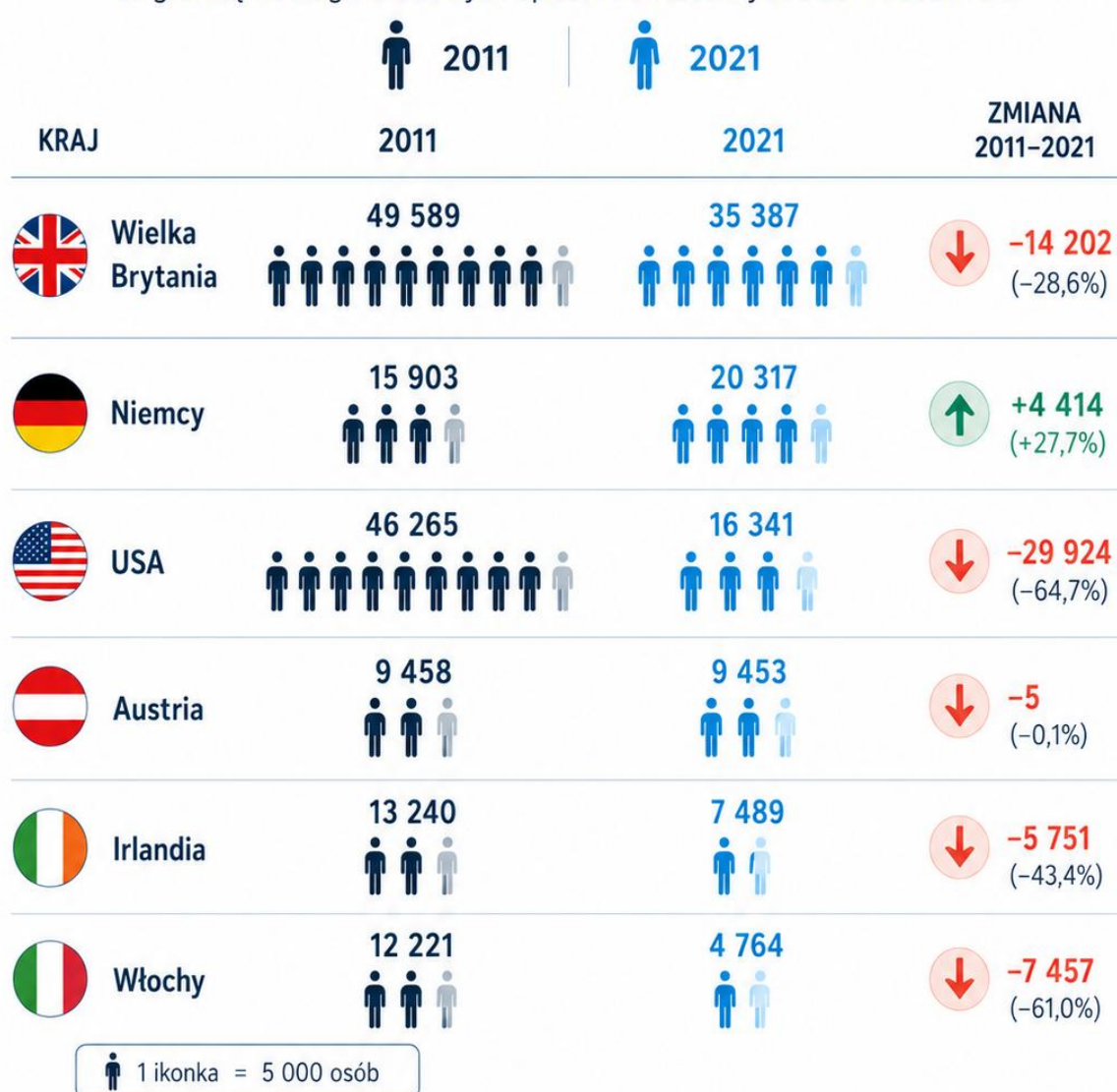
Na poniżej rycinie zaprezentowano państwa znajdujące się w pierwszej piątce najpopularniejszych kierunków migracyjnych w 2011 oraz 2021 r.

Rycina 3. Główne kierunki czasowej migracji Małopolan za granicę według NSP 2011 i 2021

Główne kierunki czasowej migracji Małopolan

Mieszkańcy województwa małopolskiego przebywający czasowo za granicą według Narodowych Spisów Powszechnych z 2011 i 2021 roku

Największy spadek liczby emigrantów w latach 2011–2021 odnotowano w **USA**:
-29 924 osoby (-64,7%).

Wzrost liczby emigrantów dotyczył jedynie **Niemiec**:
+4 414 osoby (+27,7%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NSP 2011 i 2021.

Skala powrotów

Statystyka dotycząca migracji powrotnych często opiera się na szacunkach z uwagi choćby na brak dopełniania obowiązków meldunkowych przez powracających oraz wspomniany już brak spójności definicyjnej w określaniu ram tego zjawiska. Dane dotyczące wyjazdów Polaków, dostępne zarówno w Eurostatie, jak i urzędach statystycznych poszczególnych krajów, wskazują na rosnący trend związany z powrotami Polaków z głównych kierunków migracyjnych²⁵.

Na użytek niniejszego opracowania przygotowano porównanie salda migracji Polaków w odniesieniu do dwóch głównych kierunków migracyjnych, a więc Niemiec i Wielkiej Brytanii. Analiza jednoznacznie wskazuje na znaczącą transformację strumieni migracyjnych między Polską a dwoma kluczowymi rynkami pracy w Europie Zachodniej. W przypadku Wielkiej Brytanii cezurą zwrotną okazał się okres wokół Brexitu – jeszcze w 2015 r. saldo migracji było silnie dodatnie i wynosiło ponad 30,7 tys. osób, by już w 2018 r. gwałtownie spaść do wartości ujemnych (-6,8 tys.). Trend ten uległ radykalnemu pogłębieniu w kolejnych latach, osiągając w 2024 r. ujemny bilans na poziomie -18 tys. osób. Odzwierciedla to nie tylko formalno-prawne bariery wjazdu na rynek brytyjski, ale także powolną utratę statusu tego państwa jako priorytetowej destynacji zarobkowej dla Polaków.

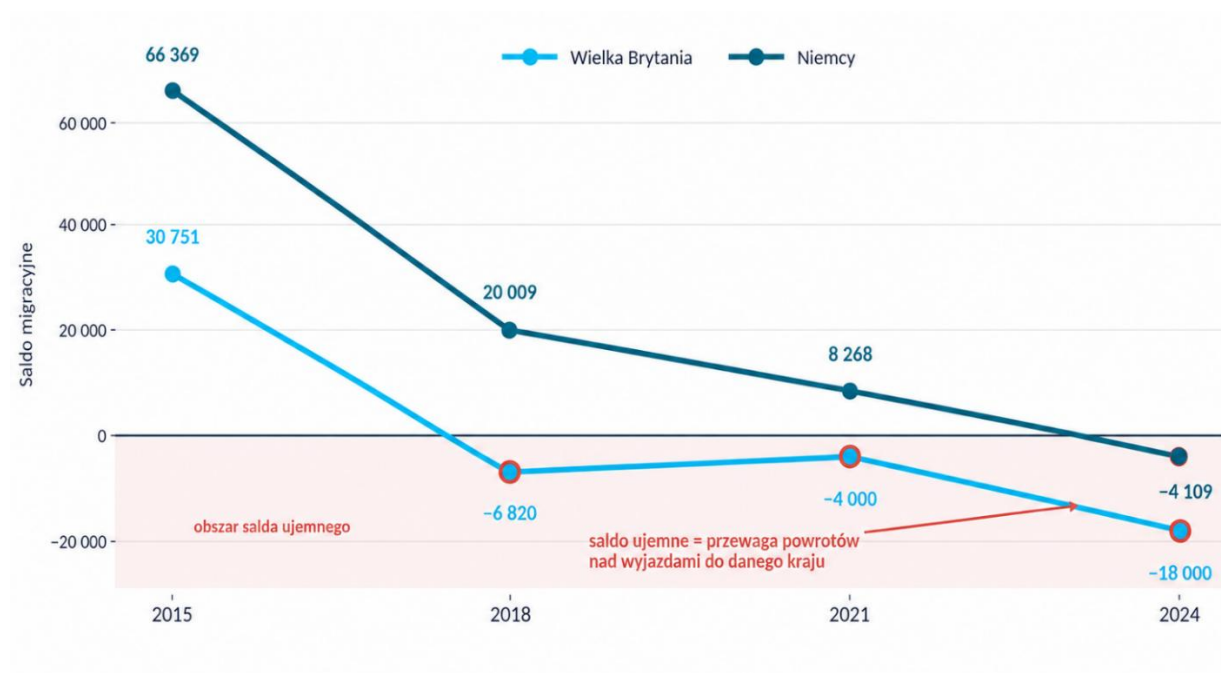
Zgoła odmienną dynamikę, choć prowadzącą do analogicznego punktu docelowego, odnotowano w relacjach migracyjnych z Niemcami. Rynek niemiecki znacznie dłużej utrzymywał swoją silną funkcję przyciągającą (*pull factors*). Choć od 2015 r. (saldo na poziomie 66,3 tys. osób) obserwowany był sukcesywny spadek dynamiki napływu, to aż do 2021 r. (8,2 tys.) bilans ten pozostawał dodatni. Przełom nastąpił w 2024 r., kiedy saldo migracji z Niemcami po raz pierwszy w analizowanym okresie stało się ujemne, osiągając wartość -4,1 tys. osób. Świadczy to o tym, że nawet bliskość geograficzna Niemiec przestała w pełni równoważyć czynniki wypychające, takie jak choćby rosnąca atrakcyjność ekonomiczno-życiowa w kraju pochodzenia przy równoczesnym jej spadku w Niemczech.

Warto jednocześnie dodać, że ujemne wartości salda nie wynikają tylko ze zwiększonych powrotów, ale głównie z wyraźnego spadku liczby osób wyjeżdżających.

²⁵ Zarówno Eurostat, jak i brytyjski urząd za migrację uznają zmianę miejsca pobytu na okres co najmniej 12 miesięcy.

Wykres 3. Saldo migracji Polaków do Niemiec i Wielkiej Brytanii

Źródło: opracowanie własne na podstawie: dane dla Niemiec: Eurostat, dane dla Wielkiej Brytanii: dane dla 2015 i 2018 r. na podstawie Eurostat, dane dla 2021 i 2024 r. na podstawie brytyjskiego urzędu statystycznego ONS.

Wsparcie dla powracających

Polacy powracający z zagranicy mogą skorzystać z pomocy i świadczeń, które wspierają w ponownej adaptacji w kraju. Należą do nich zwłaszcza możliwość transferu świadczeń z zagranicy, dotacje na założenie działalności gospodarczej, wsparcie informacyjne realizowane poprzez rządową stronę internetową powroty.gov.pl²⁶. Istotnym narzędziem dedykowanym tej grupie jest tzw. **ulga na powrót**, czyli zwolnienie od podatku dochodowego od osób fizycznych niektórych przychodów osiągniętych **w 4 kolejno po sobie następujących latach podatkowych** przez podatników, którzy przenieśli miejsce zamieszkania na terytorium Polski po 31 grudnia 2021 r.²⁷

²⁶ Więcej informacji na temat ulg i form wsparcia dla powracających dostępnych jest na stronie: <https://powroty.gov.pl/ulgi-i-programy-wsparcia/>, [dostęp: 5.06.2026 r.]. Strona działa w ramach Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich Zielona Linia funkcjonującego w strukturze Ochotniczych Hufców Pracy. Serwis obejmuje kompleksowy poradnik dla powracających, tzw. POWROTNIAK, w którym zawarto wiele informacji i wskazówek związanych z różnymi aspektami dotyczącymi powrotu.

²⁷ Z ulgi mogą skorzystać także osoby niebędące polskimi obywatelami, jak choćby obywatele państw UE/EOG czy posiadający Kartę Polaka. Zwolniona z podatku jest kwota przychodu, która nie przekracza 85 528 zł w roku podatkowym (obowiązuje zasada sumowania z innymi ulgami PIT-0, np. ulga dla młodych, ulga dla rodzin 4+). Zwolnienie dotyczy przychodów: z pracy na etacie, z umów zlecenia zawartych z firmą, z działalności gospodarczej opodatkowanej według skali podatkowej, 19% podatkiem liniowym, stawką 5% oraz ryczałtem od przychodów

Dane z Ministerstwa Finansów wskazują, że Małopolska jest drugim regionem w kraju (po mazowieckim) pod względem liczby podatników korzystających z ulgi. W 2024 r. skorzystało z niej ok. **2,7 tys. podatników z Małopolski**.

Korzystający z ulgi w Małopolsce to zaledwie **0,11% podatników PIT** w województwie, biorąc pod uwagę formularze, na których można było złożyć odpis (a więc PIT 37, PIT36, PIT 36-L, PIT 28). Wyniki dla pozostałych województw są zbliżone i wahają się od 0,05% w woj. świętokrzyskim do 0,13% w woj. pomorskim). Z drugiej strony widać tendencję wzrostową w liczbie korzystających. **Pomiędzy 2022 a 2024 rokiem liczba korzystających z ulgi w Małopolsce zwiększyła się 3,5 razy**. Odnosząc się z kolei do wartości rocznej dynamiki wyrażonej w % można stwierdzić, że we wszystkich województwach była ona dodatnia w 2024 r., ale jednocześnie niższa w 2023 r. – w przypadku Małopolski wskaźnik ten kształtował się na poziomie 117,4% w 2023 r. oraz odpowiednio 62,0% w 2024 roku. Należy pamiętać, że odpis podatkowy można wykorzystać przez cztery kolejne lata, dlatego dane te mają charakter narastający.

Według danych za 2024 r. 45% korzystających z ulgi to podatnicy z Krakowa. Na kolejnych miejscach plasują się powiaty krakowski (7%), wielicki (6%) oraz tarnowski (5%). W przeliczeniu na 10 tysięcy podatników najwyższe wartości odnotowano z kolei w Krakowie oraz powiatach: wielickim, bocheńskim i tarnowskim.

Tabela 1. Liczba korzystających z ulgi na powrót w latach 2022-2024 w ujęciu regionalnym

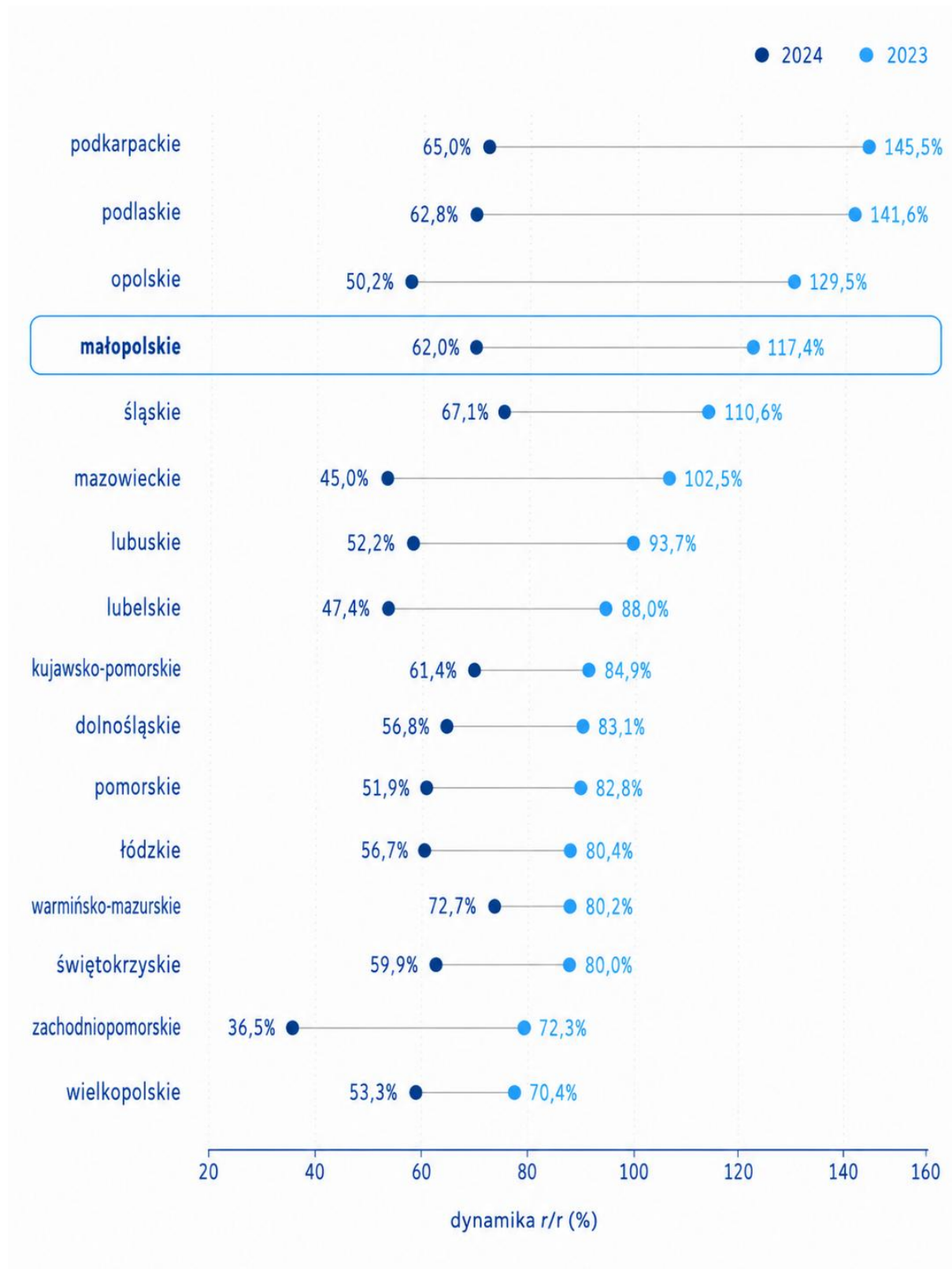
WOJEWÓDZTWO	LICZBA PODATNIKÓW		
	2022 R.	2023 R.	2024 R.
Dolnośląskie	880	1611	2526
kujawsko-pomorskie	378	699	1128
Lubelskie	249	468	690
Lubuskie	191	370	563
Łódzkie	423	763	1196
Małopolskie	778	1691	2740
Mazowieckie	1613	3267	4737
Opolskie	176	404	607
Podkarpackie	312	766	1264
Podlaskie	219	529	861
Pomorskie	752	1375	2089
Śląskie	708	1491	2492
Świętokrzyskie	140	252	403
warmińsko-mazurskie	278	501	865
Wielkopolskie	707	1205	1847
zachodniopomorskie	361	622	849

Źródło: dane pozyskane z Departamentu Podatków Dochodowych Ministerstwa Finansów, stan na 29 stycznia 2026 r.

ewidencjonowanych. Szczegółowe informacje dostępne na stronie Ministerstwa Finansów: <https://www.podatki.gov.pl/ulgi-i-odliczenia/ulga-na-powrot-pit/>, [dostęp: 5.06.2026 r.].

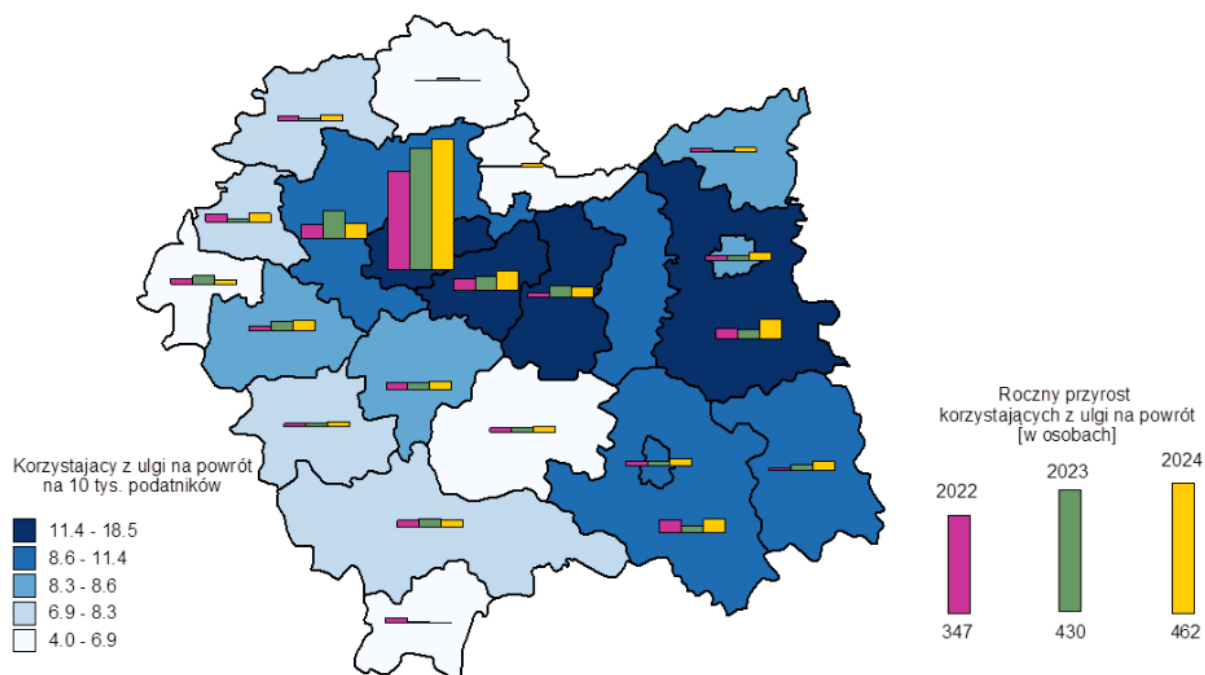

Wykres 4. Dynamika r/r liczby korzystających z ulgi na powrót dla lat 2023 i 2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Ministerstwa Finansów, stan na 29 stycznia 2026 r.

Rycina 4. Liczba korzystających z ulgi na powrót na 10 tysięcy podatników²⁸ w 2024 r. w małopolskich powiatach wraz z rocznym przyrostem korzystających (w osobach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Ministerstwa Finansów, stan na 29 stycznia 2026 r.

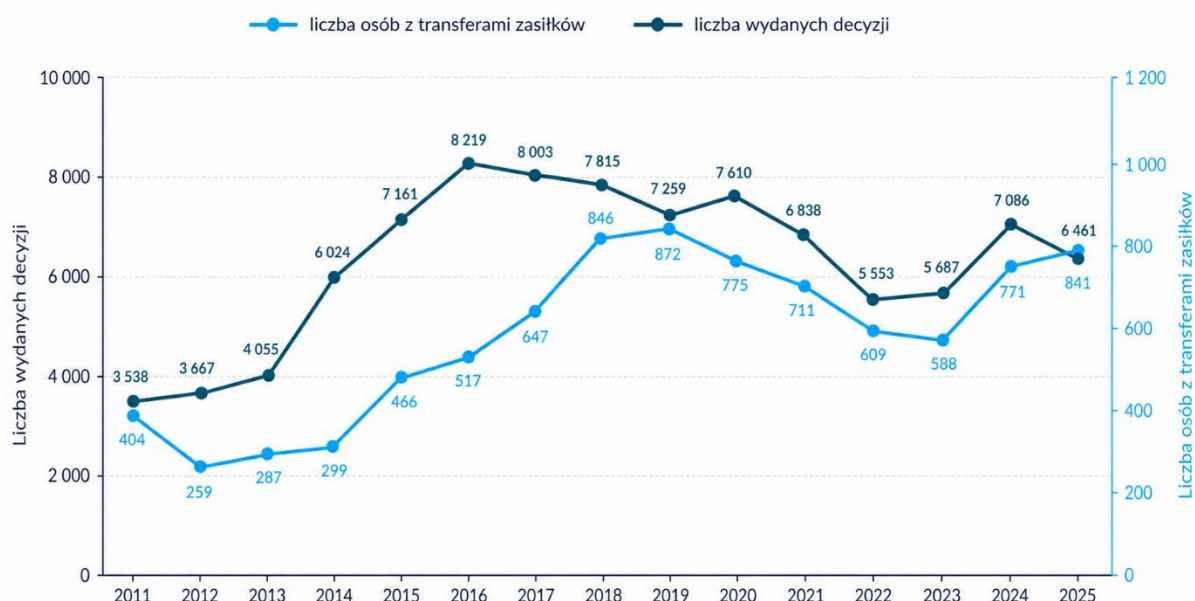
Dodatkowej informacji o skali powrotów do Małopolski dostarczają dane pozyskane z WUP w Krakowie dotyczące dwóch kategorii:

- liczby osób, które przyjechały do Polski z *transferami zasiłków* z innych krajów UE/EOG, zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy jako osoby poszukujące pracy;
- liczby wydanych decyzji w sprawie ustalenia prawa do zasiłku dla osób bezrobotnych po pracy za granicą, zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy jako osoby bezrobotne.

W szczególności druga z wymienionych kategorii wydaje się trafniej pokazywać skalę zjawiska, gdyż okresowe rejestrowanie się jako osoby bezrobotne po powrocie do kraju, jak wynika także z wywiadów z doradczyniami zawodowymi, jest dość częstą praktyką. Dane przedstawione na poniższym wykresie wskazują w szczególności na dynamiczny wzrost w obu analizowanych kategoriach w latach 2016-2018, co potwierdza zaprezentowaną w rozdziale teoretycznym onstatację o tzw. przejściu migracyjnym datowanym na ten okres. W kolejnych latach widoczny jest spadek, choć nie drastyczny, szczególnie w 2022 r. Jednym z czynników tego zjawiska może być rozpoczęcie wojny w Ukrainie, co wyhamowało skalę powrotów w związku ze znaczącym obniżeniem poczucia bezpieczeństwa i jednoczesnym wzrostem niepewności co do rozwoju sytuacji.

²⁸ Pod uwagę zostali wzięci podatnicy z formularzy PIT-37, PIT 36, PIT36-L oraz PIT-28.

Wykres 5. Liczba zarejestrowanych osób, które przyjechały z transferami zasiłków z innych krajów UE/EOG oraz liczba wydanych decyzji w sprawie ustalenia prawa do zasiłku dla osób bezrobotnych po pracy za granicą. Dane dla lat 2011-2025 dla Małopolski

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WUP w Krakowie

POWROTY MAŁOPOLAN Z EMIGRACJI. BADANIA WŁASNE

Charakterystyka badanej grupy

Zgodnie z założeniami metodologicznymi, badanie własne dotyczące migrantów powrotnych do Małopolski oparto na **trzech indywidualnych wywiadach pogłębionych (IDI) z doradczyniami zawodowymi pracującymi w projekcie Nowy Start w Małopolsce z Euresem (okres realizacji projektu to lata 2024–2027)**. Doradczynie obsługują punkty konsultacyjne mieszczące się w Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu (do każdego z punktów przypisane są poszczególne powiaty), co pozwala na pełną perspektywę w odniesieniu do całego województwa. **Program wspiera obywateli polskich, którzy w momencie przystąpienia do projektu pozostają bez pracy oraz powrócili do Małopolski w ciągu ostatniego roku po minimum 6-miesięcznym pobycie w krajach UE/EFTA.** Ekspertki podkreślają, że status osoby bezrobotnej po powrocie jest zjawiskiem częstym, wynikającym m.in. z dążenia migrantów do transferu zasiłków nabytych za granicą.

W odpowiedzi na zdiagnozowane bariery adaptacyjne, projekt oferuje beneficjentom kompleksowy pakiet instrumentów wsparcia, obejmujący:

- **Indywidualną diagnozę potrzeb** wraz z opracowaniem dedykowanego planu działania;

- **Wsparcie w procesie adaptacji** społeczno-zawodowej oraz poradnictwo zawodowe (w formule indywidualnej i grupowej);
- **Dedykowaną asystę konsultanta EURES**, w tym pomoc w sprawnym poruszaniu się po bazie ofert pracy w celu znalezienia zatrudnienia w Polsce;
- **Usługi specjalistyczne**, czyli indywidualne wsparcie psychologiczne oraz tłumaczenia przysięgłe dokumentów;
- **Pomoc w przedsiębiorczości**, ukierunkowaną na proces uruchamiania działalności gospodarczej w kraju lub relokacji biznesu zza granicy do Małopolski;
- **Rozwój kapitału ludzkiego** poprzez dofinansowanie szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje w wysokości do 95% (w formie bonów szkoleniowych o maksymalnej kwocie do 5025 zł);
- **Wsparcie w formalnościach edukacyjno-zawodowych**, w tym pomoc w nostryfikacji dyplomów oraz potwierdzaniu kompetencji zdobytych poza granicami kraju.

Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP) w Krakowie z lutego 2026 r. wskazują, że w strukturze wieku uczestników projektu przeważają osoby w wieku 30–50 lat (56%), natomiast pod względem wykształcenia dominują osoby z dyplomem szkoły średniej lub policealnej (70%). Ponadto co trzeci beneficjent (34%) to osoba młoda, mieszcząca się w przedziale 18–29 lat. Pod względem geograficznym program obejmuje całe województwo, przy czym największy odsetek stanowią mieszkańcy Krakowa oraz powiatów brzeskiego i tarnowskiego (po 11%). Najczęstszymi krajami emigracji, z których powracali Małopolanie, były Niemcy (36%), Holandia (18%), Norwegia (13%) oraz Austria (11%). Osobnym i istotnym wyzwaniem o charakterze społeczno-prawnym pozostaje sytuacja osób powracających z Wielkiej Brytanii. Ich formalne wykluczenie z instrumentów EURES po Brexicie rodzi u tych osób poczucie systemowego odrzucenia. W tej rzeczywistości to doradcy zawodowi stają się bezpośrednimi odbiorcami frustracji oraz rozgoryczenia ze strony migrantów niespełniających kryteriów formalnych, którzy poszukują wsparcia, lecz ze względów prawnych nie mogą go otrzymać.

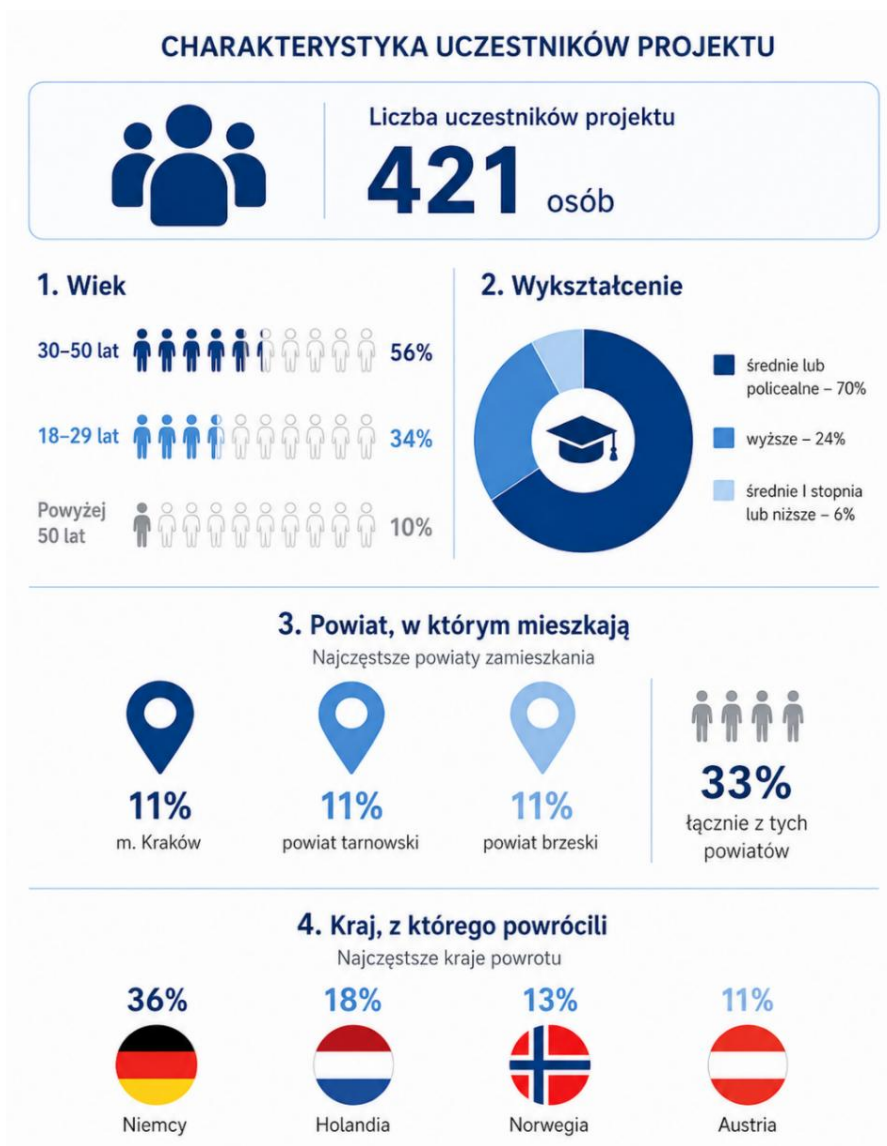
Jak już zostało podkreślone w części analizy dotyczącej metodologii badania, niewielką liczbę wywiadów (3) rekompensuje liczba migrantów powrotnych, do których swoje opinie odnosiły doradczynie zawodowe. **W momencie realizacji badania grupa beneficjentów projektu liczyła 421 osób.**

Warto wspomnieć dodatkowo, że projekt *Nowy Start w Małopolsce z Euresem* nie jest pierwszym źródłem wsparcia kierowanym do migrantów powrotnych. W latach 2019-2022 WUP w Krakowie realizował program *Nowy Start w Małopolsce* kierowany do migrantów powrotnych w wieku powyżej 30 lat, należących do grup defaworyzowanych (np. osoby o niskich kwalifikacjach, kobiety etc.). Wsparciem objęto wtedy 1 110 osób. Z kolei w latach 2020-2023 realizowano program pn. *Wróć z POWERem!* skierowany do osób z młodszych grup wiekowych (18-29 lat) powracających do regionu

– skorzystały z niego 554 osoby. Obecny program nie zawiera w swoich kryteriach ograniczeń wiekowych, jednak istotnym jest ograniczenie terytorialne do zakresu krajów powrotu z UE i EFTA²⁹.

Rycina 5. Charakterystyka uczestników projektu *Nowy start w Małopolsce z Euresem* wg stanu na luty 2026

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

²⁹ Szczegółowe informacje o programach na podstawie strony WUP: *Nowy start w Małopolsce*, <https://wupkrakow.praca.gov.pl/-/9329468-nowy-start-w-malopolsce#>, [dostęp: 9.06.2026 r.], *Wróć z POWERem*, <https://wupkrakow.praca.gov.pl/-/12904910-wroc-z-powerem->, [dostęp: 9.06.2026 r.], *Informacje o projekcie*, <https://www.pociagdokariery.pl/component/content/article/23-dla-powracajacych-z-zagranicy/nowy-start-w-malopolsce-z-euresem/1735-informacje-o-projekcie?Itemid=135>, [dostęp: 9.06.2026 r.] oraz na podstawie informacji otrzymanych z WUP w Krakowie.

Kim są powracający do Małopolski?

Podczas przeprowadzonych wywiadów doradczynie zawodowe wielokrotnie wskazywały na zróżnicowany profil swoich klientów. W ich wypowiedziach przewijało się stwierdzenie: *co człowiek to historia*, ilustrujące mnogość ścieżek i doświadczeń, z jakimi mierzą się migranci powrotni. Niemniej, z ich wypowiedzi można przywołać kilka powtarzających się kategorii oraz charakterystyk migrantów powrotnych do Małopolski:

- **Młodzi mężczyźni** - stanowią liczną grupę, która decydowała się na emigrację głównie z motywów ekonomicznych. Zazwyczaj legitymują się wykształceniem średnim lub technicznym, a za granicą podejmowali zatrudnienie w sektorach budowlanym i magazynowym. W przypadku osób samotnych ich powrót bywa jednak niestabilny – jeśli nie znajdują w regionie satysfakcjonującej pracy, często decydują się na ponowny wyjazd. Ponadto, migranci z tej grupy, zamieszkujący obszary blisko granic, chętnie wybierają migracje wahadłowe (np. praca za granicą od poniedziałku do piątku i powroty na weekend). Taki model pozwala im łączyć wysokie zarobki u zagranicznego pracodawcy z podtrzymywaniem więzi z krajem i rodziną. Analogiczny mechanizm obserwuje się u kierowców międzynarodowych, których specyfika profesji z założenia wiąże się z ciągłą mobilnością i regularnym przebywaniem poza granicami Polski.

GŁOS Z WYWIADU

„ Moimi klientami są najczęściej młodzi mężczyźni, którzy z reguły wyjeżdżają za granicę po ukończeniu szkoły średniej (najczęściej technikum) w celach zarobkowych. Po jakimś czasie decydują się na powrót do kraju, ale nie zawsze deklarują stałość tego powrotu. Jeśli znalezienie pracy w Polsce kończy się niepowodzeniem lub zarobki są mało satysfakcjonujące, zdarza się, że osoby decydują się na ponowny wyjazd. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

- **Rodziny/pary** - stanowią relatywnie stabilną grupę migrantów, którzy najczęściej podejmują decyzję o powrocie do kraju na stałe. Ich powrót jest zazwyczaj podyktowany osiągnięciem kluczowego cyklu życiowego dzieci – chęcią rozpoczęcia przez nie edukacji w polskim systemie szkolnym – a także realizacją założonego celu finansowego, jakim było np. zgromadzenie kapitału na budowę domu lub zakup nieruchomości. Warto zauważyć, że w obrębie tej grupy również zdarza się model migracji wahadłowych; w takich przypadkach stałe miejsce zamieszkania rodziny znajduje się w Polsce, podczas gdy okresowe wyjazdy zarobkowe są realizowane głównie przez mężczyzn.
- **Osoby 50+** - mniej liczna grupa, wracająca często na emeryturę czy też z powodów zdrowotnych. Napotykają oni na znaczące bariery adaptacyjne związane z dyskryminacją ze względu na wiek (*ageizm*) w obszarze zatrudnienia, która na polskim rynku pracy jest znacznie silniejsza niż za granicą.

- **Pracujący poniżej kwalifikacji** – wielu migrantów (szczególnie w Holandii czy Norwegii) wykonywała proste prace fizyczne, które nie wymagały od nich wysokich kompetencji, a często również i znajomości języka, co *de facto* sprawia, że kluczowa kompetencja, którą mogliby wykorzystać na rodzimym rynku pracy pozostaje nierozwinięta, a tym samym nie pomaga w budowie własnego portfolio zawodowego.

GŁOS Z WYWIADU

“ Jeśli chodzi o młodych ludzi, którzy wyjeżdżają często zaraz po szkole, to najczęściej podejmują proste prace choćby w charakterze, np. magazyniera. Czyli zbieranie zamówień, odbiór zamówień, kompletowanie zamówień. (...) Nawet w Polsce praca zgodnie z zawodem wyuczonym to rzadkość, a za granicą to już ekstremalna rzadkość. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

GŁOS Z WYWIADU

“ Nie zdarzyło mi się, żeby ktoś miał wyższe wykształcenie i mógł w Norwegii pracować w zawodzie albo w czymś wyżej, więc tam bardziej faktycznie branża budowlana (...). Nie kojarzę żadnego awansu społecznego, żeby ktoś wyżej pracował. Natomiast no wczoraj miałam pana, który tutaj w Krakowie skończył Politechnikę z magistrem inżynierem i pracował jako dyrektor budowy, więc to był taki przypadek osoby pracującej w zawodzie. To są pojedyncze jednostki. Tu bym bardziej to przełożyła na pojedyncze historie osób wyższym wykształceniem, którym udało się za granicą pracować nie w pracy fizycznej. ”

Wywiad nr 3, doradca zawodowy

GŁOS Z WYWIADU

„Kompetencje językowe są tak naprawdę zróżnicowane. Grono mężczyzn, którzy pracowali faktycznie na budowie, oni nie znają języka. Ten język nie był im potrzebny, ponieważ brygadziśta był Polak. Cała ekipa to byli Polacy. Więc ewentualnie ten brygadziśta musiał tylko umieć dogadać się z właścicielem czy kontrahentami. Reszta nie potrzebowała tego, więc wracają tylko z taką bardzo podstawową znajomością języka, pozwalającą sobie poradzić choćby w sklepie na zakupach. ”

Wywiad nr 2, doradca zawodowy

- **Specjaliści** - rzadszą, ale istotną grupę stanowią osoby z wyższym wykształceniem (pielęgniarki, nauczyciele, inżynierowie, stypendyści naukowci), które pracowały w zawodzie i wracają do Małopolski, często szybko znajdując zatrudnienie w deficytowych branżach. Jeśli nie pracują jednak w zawodach deficytowych, a wracają z wysokimi oczekiwaniami pod względem poziomu zarobków czy zajmowanego stanowiska, wtedy napotykają problemy ze znalezieniem satysfakcjonującego zatrudnienia. Zdarza się, że również za granicą udaje im się pracować w zawodach o wyższym statusie, ale jednocześnie wkładają wiele wysiłku, aby to osiągnąć, w tym choćby w spełnienie podstawowego warunku, jakim jest znajomość języka danego kraju pobytu.

GŁOS Z WYWIADU

„Miałam panią z bankowości (...). I tutaj, jeżeli osoby mają wyższe wykształcenie, to czasem za granicą też aspirują do wyższych stanowisk, znają często język i udaje im się pracować tam, jeżeli nie w zawodzie, to w jakiejś pracy o lepszym statusie społecznym, niemniej wkładają w to, przez lata dużo wysiłku. ”

Wywiad nr 3, doradca zawodowy

Kategorią, która była podnoszona we wszystkich wywiadach w odniesieniu do charakterystyki powracających migrantów, beneficjentów projektu **były ich kompetencje miękkie związane z otwartością na zmiany, kreatywnością i pomysłowością**. Wnioski te pokrywają się z ustaleniami przywołanego w rozdziale teoretycznym raportu pn. *Warsaw Talent Cluster 2. Powroty talentów do Warszawy*. Osoby te są postrzegane jako **bardziej odważne i pewne siebie** niż osoby, które nigdy nie wyjechały. Wynika to z konieczności radzenia sobie w obcym środowisku. W tym znaczeniu **pobyt za granicą stanowił doświadczenie wzbogacające te osoby w gotowość do podejmowania wyzwań**,

choćby w przypadku konieczności przekwalifikowania się. Zdarza się, że traktują powrót jako szansę na zmianę branży na mniej obciążającą fizycznie lub zgodną z ich nowymi pasjami. Zmiana wykonywanej pracy jest w tej sytuacji swego rodzaju remedium na podupadłe zdrowie i przemęczenie związane z ciężką pracą za granicą. Takie osoby, według jednej z doradczyń, wybierają zawody pomocowe czy usługi pielęgnacyjne, dzięki czemu mogą również zadbać o siebie. Ponadto migrantów powrotnych, według kolejnej ekspertki, cechuje **wysoki etos pracy**, a po powrocie chcą również być aktywne zawodowo.

GŁOS Z WYWIADU

“ Te osoby właśnie są bardziej odważne, bardziej zaradne, nie boją się tak. Nawet często osoby młode, gdzie to doświadczenie za granicą było takim pierwszym doświadczeniem zawodowym, one przyjeżdżają i wiedzą - ja bym chciał otworzyć firmę, robić taki i taki kurs. Właśnie może to wynika z tego, że rzuciły się też troszkę na głęboką wodę, jeżeli oczywiście wyjeżdżały same (...). Są pozytywnie nastawione, zmotywowane i z taką pewnością siebie próbują działać tutaj na małopolskim rynku pracy. ”

Wywiad nr 2, doradca zawodowy

GŁOS Z WYWIADU

“ Generalnie ci reemigranci, to jest dość wdzięczny klient, bo ja uważam, że jeśli ktoś wyjechał, dłuższy czas poradził sobie za granicą, to on już właśnie wraca z tym potencjałem zmiany i odwagi. Wnosi na spotkanie doświadczenie zmiany w życiu. Zawsze te osoby wnoszą ciekawość jakąś na spotkanie. I często są ciekawe samych siebie. Nie ma takiej negacji i oporu na zasadzie - nie bo nie. ”

Wywiad nr 3, doradca zawodowy

W odniesieniu do kwestii postrzegania obecnego napływu migrantów powrotnych w kategoriach medialnych – takich jak *powroty masowe* czy *fala powrotów* – analiza wypowiedzi ekspertek wskazuje raczej na stabilną dynamikę tego zjawiska. Aktualne trendy migracyjne nie wykazują cech gwałtownego czy nadzwyczajnego przyrostu, lecz wpisują się w stały, systematyczny proces.

Pomiędzy ekonomią a rodziną. Obraz motywacji migracyjnych

Ekspertki wskazywały, że większość ich klientów, beneficjentów programu *Nowy start w Małopolsce z Euresem*, chciałaby powrócić na stałe, ewentualnie w formie migracji wahadłowej ze stałą bazą w Polsce, jak wskazano wyżej.

Z kolei w odniesieniu do czynników wpływających na motywację powrotu w wypowiedziach wszystkich doradczyń zawodowych podkreślane były głównie czynniki osobiste/rodzinne. O ile wyjazdy Małopolan za granicę były głównie motywowane względami ekonomicznymi (czynniki wypychający, *push factor*), o tyle w procesie podejmowania decyzji o powrocie prym wiodą czynniki społeczne związane z kwestiami rodzinnymi, sytuacjami losowymi czy emocjami związanymi z tęsknotą za *byciem u siebie* czy też osiągnięciem tzw. *celu migracyjnego*, jakim najczęściej jest odłożenie określonej kwoty pieniędzy (w szczególności dotyczy to osób pracujących za granicą poniżej swoich kwalifikacji, dla których migracja jest z góry założonym planem). Motywy te pozostają w zgodzie z wynikami innych badań, np. dotyczących emigrantów pochodzących z Europy Środkowo-Wschodniej³⁰. Często powtarzane w wywiadach hasło *pieniądze to nie wszystko* oddaje nastroje migrantów powrotnych.

Do zidentyfikowanych głównych motywów powrotów należą:

Czynniki rodzinne / emocjonalne / zdarzenia losowe

Wypychające: w swoich wypowiedziach ekspertki wskazywały na **tęsknotę za domem i rodziną** jako jeden z istotnych czynników skłaniających do powrotu z zagranicznej emigracji. Łączy się z nim **potrzeba bycia u siebie**, a więc pewnego zakorzenienia dającego komfort psychiczny, którego brak po latach spędzonych za granicą doskwiera wielu migrantom. Rodzina jako pierwotne i główne źródło kapitału relacyjnego opartego na układzie wzajemnego zaufania, więzi, lojalności, ale też zobowiązań jest tu często źródłem podjęcia ostatecznej decyzji³¹. Decyzję o powrocie z migracji stymuluje posiadanie silnie rozwiniętych więzi rodzinnych oraz towarzyskich w kraju pochodzenia, przy jednoczesnym braku głębszego zakorzenienia społecznego za granicą. W tym ujęciu to właśnie „silne więzi” o charakterze pierwotnym, utrzymywane w Polsce, działają jak magnes relacyjny, podczas gdy relacje budowane na emigracji mają często charakter wyłącznie powierzchowny i instrumentalny, co ułatwia decyzję o opuszczeniu kraju przyjmującego³².

³⁰ E. Barcevičius, K. Iglicka, D. Repečkaitė, D. Žvalionytė, *Labour Mobility within the EU: the Impact of Return Migration*, <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/labour-mobility-within-eu-impact-return-migration>, [dostęp: 12.06.2026].

³¹ Zob. J.S. Coleman, *Social Capital in the Creation of Human Capital*, „American Journal of Sociology”, 1988, 94, s. 95-120.

³² Zob. A. Miceli, B. Bilecen, *The Role of Family Ties in Mobility and Immobility Decisions: A Case Study of Italy*, „Population, Space and Place”, 2025; 31:e70092, s. 1-12.

GŁOS Z WYWIADU

“ Najistotniejszym motywem skłaniającym do powrotu do kraju są względy rodzinne. Podczas wywiadów z doradcą zawodowym klienci najczęściej wymieniali rozłąkę z rodziną jako czynnik wpływający na podjęcie decyzji o powrocie. Bardzo często również całe rodziny decydują się na powrót do Polski, gdy dzieci osiągną wiek szkolny. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

Równie silnym czynnikiem wypychającym był **pogarszający się stan zdrowia**, zarówno fizycznego, jak i psychicznego spowodowany często wyczerpującą pracą czy wypaleniem zawodowym, jak również problemami osobistymi. Lata ciężkiej pracy fizycznej (np. w budownictwie czy magazynach) prowadzą do schorzeń kręgosłupa i stawów, co wymusza powrót i próbę przekwalifikowania się na lżejsze zajęcia. Część migrantów chciała również podjąć leczenie w Polsce.

GŁOS Z WYWIADU

“ Te osoby najczęściej wracają ze względów osobistych. Druga rzecz, która łączy te osoby - mogłabym podsumować takim stwierdzeniem: wie pani, pieniądze nie są najważniejsze. I często mówią, że zdrowie jest najważniejsze, więc gdzieś jednak podupadło to zdrowie za granicą albo przez pracę zarobkową ciężką albo przez osobiste różne wydarzenia związane z rozłąką z rodziną, może rozwodem, może w wyniku braku kontaktu z dziećmi. ”

Wywiad nr 3, doradca zawodowy

Do pojawiającego się w wywiadach katalogu społecznych czynników wypychających należy dodać jeszcze **osobiste zdarzenia losowe związane choćby z rozpadem związku** i koniecznością reorganizacji życia w tych okolicznościach.

Przyciągające: według doradczyń zawodowych bardzo silnym bodźcem skłaniającym do powrotu z emigracji jest **osiągnięcie przez dzieci migrantów wieku szkolnego** i chęć ich edukacji w polskim systemie oświaty. Tym samym rodzice dzieci przebywających z nimi za granicą często decydują się na powrót, gdy dziecko osiąga wiek szkolny (ok. 6–7 lat), aby uniknąć różnic programowych i ułatwić

mu adaptację w polskiej kulturze. Konstatacje te korespondują z wynikami badań A. White zrealizowanych wśród polskich migrantów w Wielkiej Brytanii, które pokazały, że w centrum decyzji migracyjnych istotne miejsce zajmuje dobro dzieci³³. Równie ważnym czynnikiem jest **konieczność opieki nad osobami zależnymi przebywającymi w Polsce** (np. starzejącymi się rodzicami).

Czynniki ekonomiczne

Wypychające: doradczynie zawodowe wskazywały przede wszystkim na **sukcesywny wzrost kosztów życia w krajach emigracji**, co drastycznie obniżało realną opłacalność pobytu zarobkowego. W narracjach eksperckich pojawiał się również argument **niekorzystnych dla migrantów zmian kursów walutowych**, bezpośrednio uszczuplających zysk finansowy transferowany do kraju.

GŁOS Z WYWIADU

“ Czynnikiem wypychającym, jak wynika z wywiadów, są pogarszające się warunki ekonomiczne, wzrost kosztów życia i utrzymania za granicą. Mam klientów powracających z Norwegii, którzy podnoszą temat niskiego kursu korony norweskiej przy jednoczesnym wzroście kosztów życia i utrzymania, stąd emigracja przestaje być już tak opłacalna, jak była jeszcze lata wcześniej. Kwestia braku opłacalności wyjazdów jest też często wskazywana wśród osób powracających z Niemiec. Klienci mówią, że to nie są te Niemcy, które były jeszcze kilka czy kilkanaście lat wcześniej. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

Przyciągające: kluczową rolę w tej grupie czynników **odgrywa realizacja pierwotnego planu**, najczęściej utożsamiana ze zgromadzeniem kapitału na budowę domu lub zakup mieszkania. Z relacji doradczyń wynika, że realizacja tego typu celów – początkowo planowana na ściśle określony czas – często ulegała wydłużeniu w obliczu sprzyjających warunków rynkowych za granicą. Dodatkowy impuls do powrotu do Małopolski stanowiło **także dostrzeżenie pozytywnych przemian gospodarczych i rozwoju kraju**.

³³ Zob. A. White, *Polish Families and Migration since EU Accession*, Bristol 2011.

GŁOS Z WYWIADU

“ Kolejną przesłanką skłaniającą do powrotów do kraju jest realizacja założonych celów ekonomicznych. Mam wielu klientów, którzy wyjechali, by zarobić na budowę domu lub zakup własnego mieszkania, a gdy udało im się ten cel zrealizować, decydują się na powrót do kraju. ”

 Wywiad nr 1, doradca zawodowy

Czynniki kulturowe

Wypychające: mniej ważną, ale jedną ze składowych decyzji opuszczenia krajów Europy Zachodniej – artykułowaną szczególnie przez kobiety – był dyskomfort związany z masowymi napływami migracyjnymi z państw trzecich, co w percepcji badanych **negatywnie wpływało na poziom poczucia bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej**.

Przyciągające: Polska jest postrzegana przez powracających jako **kraj stabilny społecznie i bezpieczny**. Co warto odnotować, wizerunek ten bywa częściowo problematyzowany przez pryzmat sytuacji geopolitycznej – u części migrantów powrotnych bliskość wojny w Ukrainie wywołuje obawy przed eskalacją konfliktu. Ostatecznie jednak to **kulturowe i tożsamościowe bezpieczeństwo**, jakie daje pobyt w ojczyźnie, przeważało nad kalkulacją ekonomiczną, nawet za cenę akceptacji niższych dochodów. Zjawisko to dobitnie obrazuje wypowiedź jednej z doradczyń, przytaczającej słowa swojego klienta: *Wie pani, jest może mniej pieniędzy, ale jestem u siebie*.

Podsumowując, decyzje o powrocie do kraju współczesnych migrantów z Małopolski stanowią wypadkową wzajemnego oddziaływania wielowymiarowych czynników wypychających (*push*) oraz przyciągających (*pull*), w której **kluczową rolę odgrywa prymat motywacji pozaekonomicznych nad czystym zyskiem finansowym**. Choć bodźce rynkowe – takie jak wzrost kosztów utrzymania za granicą, wahania kursów walutowych czy wreszcie realizacja planu oszczędnościowego i dostrzeżenie pozytywnego rozwoju gospodarczego Polski – wyznaczają ramy ekonomicznej opłacalności migracji, to **ostateczny impuls powrotny tkwi w kapitale relacyjnym i kulturowym**. Dominującą dynamikę procesom tym nadaje **rodzina oraz tożsamościowe zakorzenienie**. Tęsknota za domem, dążenie do edukacji dzieci w polskim systemie oświaty, konieczność podjęcia opieki nad starzejącymi się rodzicami, a także pogarszający się stan zdrowia czy osobiste zdarzenia losowe, redefiniują priorytety migrantów. W obliczu spadku subiektywnego poczucia bezpieczeństwa w krajach Europy Zachodniej, Polska jawi się jako stabilna i bezpieczna przystań. Psychologiczny i kulturowy komfort *bycia u siebie* okazuje się wartością nadrzędną, dla której reemigranci są skłonni zaakceptować niższy poziom dochodów w regionie pochodzenia. Ponadto należy dodać, że **wsparcie systemowe państwa czy regionu, według doradczyń, nie pełni obecnie istotnej roli w podejmowaniu decyzji o powrocie**.

Ekspertki wskazują, że choćby tzw. ulga na powrót pojawiała się w rozmowach jako *miłe zaskoczenie* i bonus już po powrocie, a nie argument za przyjazdem.

GŁOS Z WYWIADU

“ Wszystko, co moglibyśmy mówić o tym powrocie koncentruje się wokół trzech wartości - zdrowie, bezpieczeństwo, rodzina. Więc oni często też dopytują, jak pani myśli, czy będzie wojna w Polsce? Naprawdę takie pytania padają. A np. z tą ulgą na powrót jest tak samo jak z wieloma świadczeniami w ogóle na rynku, to wszystko jest tylko dodatkiem do życia człowieka. ”

Wywiad nr 3, doradca zawodowy

Wnioski płynące z analizy motywacji małopolskich migrantów powrotnych znajdują bezpośrednie odzwierciedlenie w klasycznej typologii F. Cerasego, dominując w segmencie **powrotów zachowawczych (konserwatywnych)**. W tym ujęciu powrót jest integralną częścią strategii migracyjnej, zakładającej powrót „do siebie” po zrealizowaniu planów finansowych lub w odpowiedzi na wejście dzieci w wiek szkolny. Badania identyfikują także **powroty o charakterze emerytalnym**, będące naturalną konsekwencją domykania cyklu życiowego pierwszych fal emigracji poakcesyjnej. Choć rzadziej, w strukturze danych ujawniają się również **powroty innowacji**. Te jednostkowe przypadki – realizowane np. przez absolwentów zagranicznych uczelni czy beneficjentów międzynarodowych programów stażowych – niosą ze sobą najwyższy kapitał społeczny, stając się katalizatorem nowoczesnych zmian na lokalnym rynku pracy.

Życie po powrocie. Migranci powrotni wobec krajowych realiów

Podjęcie decyzji o zakończeniu zagranicznej emigracji oraz sam fizyczny powrót do ojczyzny stanowią jedynie początek skomplikowanego procesu, którego kluczowym, a zarazem najbardziej problematycznym etapem jest ponowne odnalezienie się w realiach kraju pochodzenia. Choć powrót intuicyjnie kojarzy się z podążaniem w kierunku przestrzeni znanej i bezpiecznej, literatura przedmiotu dekonstruuje ten mīt, ukazując reintegrację jako proces obarczony wysokim ryzykiem tzw. **szoku powrotnego**³⁴.

³⁴ W swoim eseju Alfred Schuetz bada społeczną i psychologiczną dezorientację związaną z powrotem do domu po epizodzie długiej nieobecności. Autor argumentuje, że powracająca jednostka – na przykład weteran lub uchodźca – odkrywa, że zarówno ona sama, jak i jej dom uległy zmianie, co może prowadzić do głębokiego kryzysu przynależności. Zob. A. Schuetz, *The Homecomer*, „The American Journal of Sociology”, 1945, vol. 50, nr 5, s. 369-376.

W analizie procesów reintegracyjnych migrantów powracających do Europy Środkowo-Wschodniej kluczową rolę odgrywa specyfika lokalnych rynków pracy, na których historyczne dziedzictwo okresu transformacji ustrojowej wciąż może generować bariery adaptacyjne. Jak wskazują badacze, utrzymujące się nierówności przestrzenne oraz zakorzenione struktury nepotyzmu czy braku otwartości na różnorodność w niektórych społecznościach lokalnych mogą istotnie utrudniać powracającym pełną integrację. Z drugiej strony intensywny rozwój społeczno-gospodarczy tych krajów i związane z tym zmniejszanie różnic w odniesieniu do Europy Zachodniej może ułatwiać ten proces³⁵.

Warunki sukcesu powrotu

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów wyróżniono na początku główne determinanty wpływające na pozytywne zakończenie procesu reintegracji i powrotu do ojczyzny.

Na sukces i dynamikę późniejszej reintegracji społeczno-zawodowej w Małopolsce fundamentalny wpływ ma **model powrotu**, determinowany przez stopień jego zaplanowania. Można tu wskazać na wyraźną dychotomię:

- **Model powrotu zaplanowanego (strategicznego):** Występuje wówczas, gdy decyzja dojrzała ewolucyjnie, wiążąc się z realizacją celów finansowych, osiągnięciem przez dzieci wieku szkolnego czy wcześniejszym zdobywaniem, choćby szczątkowych informacji na temat warunków życia w regionie. Tacy migranci powrotni dysponują wyższą odpornością na tzw. szok powrotny, poduszką finansową oraz jasną strategią adaptacyjną, co znacznie skraca czas poszukiwania stabilnego zatrudnienia i ułatwia ponowne wejście w lokalne struktury społeczne.
- **Model powrotu nagłego (reaktywnego):** Jest bezpośrednią odpowiedzią na niespodziewane i gwałtowne czynniki, jak choćby nagłe pogorszenie zdrowia (fizycznego lub psychicznego), wypalenie zawodowe, konieczność sprawowania opieki nad osobami zależnymi czy kryzysy osobiste i rozpad związków za granicą. Powroty o charakterze reaktywnym, pozbawione wcześniejszego przygotowania instytucjonalno-logistycznego, jak również psychicznego generują znacznie wyższe ryzyko porażki reintegracyjnej, choć oczywiście nie przesądzają o jej wystąpieniu.

Kluczową zmienną determinującą sukces reintegracji w kraju jest również – jak wykazały przeprowadzone wywiady pogłębione – **długość pobytu na emigracji**. W przypadku powrotów po kilkunastu latach, gdy to poza granicami Polski znajduje się główne centrum życiowe oraz rozwinięta sieć relacji społecznych, ponowna adaptacja okazuje się procesem niezwykle wymagającym i trudnym.

³⁵ A. White, *Return migration experiences: the case of Central and Eastern Europe*, [w:] R. King, K. Kuschminder (red.), *The Elgar Handbook of Return Migration*, Cheltenham 2022, s. 299-313.

GŁOS Z WYWIADU

“ Jeżeli cel był tylko i wyłącznie zarobkowy i został osiągnięty, relacje rodzinne się nie pogorszyły, to takie osoby nie mają problemu z adaptacją. Ale faktycznie nagły powrót i potrzeba zajęcia się osobami zależnymi, chorymi, bliskimi faktycznie powoduje, że te osoby zamykają się w czterech ścianach. Mam tu akurat jedną taką panią. Okazało się, że ona (oprócz tej opieki) wychodzi z domu tylko na zakupy i na spotkania ze mną. To jednak był 15-letni pobyt w Niemczech i ona więcej znajomych miała tam i teraz cały czas jeszcze rozważa nawet powrót. No i faktycznie ona już zadeklarowała chęć wsparcia psychologicznego w naszym projekcie. ”

Wywiad nr 3, doradca zawodowy

Analiza materiału empirycznego pozwala dostrzec, że kluczową determinantą sukcesu migracji powrotnej jest **motywacja stojąca za pierwotną decyzją o opuszczeniu kraju**. Jak zauważa jedna z doradczyń zawodowych, istotna okazuje się **kwestia samodzielności bądź współudziału w planowaniu wyjazdu**, w przeciwieństwie do uleganiu presji czy biernego podążania za decyzjami innych. Jako egzemplifikację tego problemu ekspertka przywołała przypadek migrantki, która wyjechała za granicę wyłącznie jako osoba towarzysząca partnerowi. Na emigracji doświadczyła ona marginalizacji zawodowej, pracując w sektorach poniżej swoich realnych kompetencji. W momencie kryzysu relacji i rozpadu związku, powrót do ojczyzny nie był realizacją zaplanowanego celu, lecz nagłą koniecznością życiową. Skumulowane skutki utraty stabilności emocjonalnej, finansowej oraz braku wcześniejszego przygotowania na powrót sprawiły, że proces reintegracji w Małopolsce okazał się dla niej wyjątkowo bolesnym i długotrwałym wyzwaniem adaptacyjnym.

Codziennosc po powrocie: Małopolanie w nowej rzeczywistości społeczno-zawodowej

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów można stwierdzić, że migranci powrotni zderzają się z szeregiem barier o charakterze biurokratycznym i strukturalnym, wynikających ze specyfiki polskiego rynku pracy. Szczególnie dotkliwa okazuje się konieczność **formalnego posiadania krajowych uprawnień** do wykonywania zadań zawodowych, które za granicą stanowiły dla powracających codzienną praktykę. W obliczu tych trudności doradczynie zawodowe nierzadko zmuszone są pracować z klientami nad **głęboką redefinicją ich tożsamości zawodowej**. Osoby powracające – zwłaszcza po wieloletniej emigracji – napotykają poważne trudności już na etapie konstruowania CV czy przygotowania się do rozmów kwalifikacyjnych. Wynika to z faktu, że ich dotychczasowe zatrudnienie (często zapośredniczone przez agencje pracy) nie wymagało przechodzenia przez skomplikowane i wieloetapowe procedury rekrutacyjne.

Osobnym, niezwykle istotnym problemem jest **sytuacja osób w wieku 50+**. Mimo obecnego od lat w debacie publicznej dyskursu o tzw. pokoleniu *silversów* oraz postulatów dotyczących wydłużania aktywności zawodowej w dobie kryzysu demograficznego, doradczynie zgodnie wskazują na silną defaworyzację tej grupy przez polskich pracodawców. Sami migranci powrotni często podkreślają bolesny dysonans kulturowy: w krajach zachodnich czuli się pełnowartościowymi i młodymi pracownikami, podczas gdy realia krajowe brutalnie weryfikują ich pozycję ze względu na wiek. Wnioski te pokrywają się z wynikami badań przeprowadzonych przez Polski Instytut Ekonomiczny, według których na polskim rynku pracy występuje dyskryminacja ze względu na wiek choć nie jest ona właściwie identyfikowana przez osoby dyskryminowane, a jej źródłem nie musi być świadoma kalkulacja, lecz raczej nieuświadomione stereotypowe myślenie. Ponadto, autorzy raportu przeprowadzili eksperyment społeczny, który potwierdził, że młodszy kandydaci otrzymują 4 razy częściej zaproszenie na rozmowy kwalifikacyjne niż ich starsi konkurenci³⁶.

Główne trudności zidentyfikowane w tym obszarze zostały podsumowane w poniższej tabeli.

Tabela 2. Bariery na rynku pracy, na jakie napotykają małopolscy migranci powrotni

BARIERA	OPIS I WPŁYW NA PROCES ZATRUDNIENIA
BRAK CERTYFIKACJI	Problem z uznawalnością doświadczenia. Za granicą w wielu przypadkach liczyły się realne umiejętności, podczas gdy w Polsce do wykonywania wielu prac (np. operator wózka widłowego, koparki) niezbędne są formalne certyfikaty i uprawnienia, bez których nie można uzyskać zatrudnienia, mimo wieloletniego doświadczenia za granicą.
AGEIZM (50+)	Największa bariera mentalna. W Małopolsce 50-latkowie czują się <i>za starzy</i> , podczas gdy za granicą byli pełnowartościowymi pracownikami. W Polsce osoby te postrzegane są przez pracodawców jako mniej sprawne, pozbawione kompetencji cyfrowych lub <i>nieprzyszłościowe</i> ze względu na bliskość wieku emerytalnego.
SZOK REKRUTACYJNY	Wielu migrantów po latach pracy za granicą czuje się zagubionych w nowoczesnych realiach polskiego rynku pracy. Osoby, które wyjechały dawno lub pracowały przez agencje, często nigdy nie pisały profesjonalnego CV, dostosowanego pod konkretną ofertę pracy. Mają trudności z opisaniem swoich kompetencji miękkich oraz <i>sprzedaniem</i> zagranicznego doświadczenia jako atutu. Migrantów powrotnych zaskakuje też fakt, że proces naboru w Polsce bywa długi, skomplikowany i składa się z testów oraz wielu rozmów, podczas gdy za granicą często wystarczała krótka wymiana zdań.

³⁶ Ł. Baszczak, M. Trojanowska, A. Wincewicz-Price, R. Żyzik, *Dyskryminacja ze względu na wiek na polskim rynku pracy – diagnoza*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2021.

ZDROWIE PSYCHICZNE KULTURA PRACY	Część migrantów wraca z bagażem problemów: wypaleniem zawodowym, depresją lub traumami związanymi z rozpadem relacji za granicą. Trudnością bywa również niższa kultura pracy w Polsce – brak docenienia pracownika i szacunku, do którego przywykli u zagranicznych pracodawców.
--	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z indywidualnych wywiadów pogłębionych

GŁOS Z WYWIADU

„ To zdecydowanie będzie wiązało się z nieznaną sytuacją rynku pracy w Małopolsce, ale również z tym, jakie są teraz wymagania pracodawców. Często za granicą po prostu przychodzi się na rozmowy kwalifikacyjne - krótka rozmowa i ta praca jest albo jej nie ma. Zdarzają się osoby, które mają 40 lat lub więcej i nigdy w życiu nie pisały CV, bo nie było im to potrzebne. Nie było takiego wymogu. Więc musimy stworzyć tę umiejętność od podstaw - musimy przygotować takie CV pod wymagania konkretnego pracodawcy. Więc tu też trzeba nauczyć taką osobę, że CV przygotowujemy pod konkretną ofertę pracy i za każdym razem będzie trzeba coś tam zmienić. ”

Wywiad nr 2, doradca zawodowy

GŁOS Z WYWIADU

„ Osoby powracające z Niemiec, bo tych mamy w projekcie najwięcej, zgłaszają, że tam nie są wymagane formalne zaświadczenia, certyfikaty czy inne dokumenty potwierdzające znajomość obsługi maszyn i urządzeń. W Polsce zaś ważne dla pracodawców jest formalne poświadczenie posiadanych umiejętności, posiadanie uprawnień np. do obsługi wózka widłowego. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

GŁOS Z WYWIADU

“ Wracając do osób 50 +, to pojawiły się sygnały dotyczące defaworyzacji na rynku pracy wynikającej z wieku. Na ten problem zwróciło uwagę co najmniej kilku uczestników projektu. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

Barierę te nie wynikają aż tak bardzo z braku kompetencji, lecz z różnic w kulturze pracy. System wsparcia musi pełnić rolę *tłumacza*, pomaga certyfikować wiedzę zdobytą za granicą i nieraz redefiniuje tożsamość zawodową, ucząc m.in. jak prezentować pobyt za granicą jako atut i wartość dodaną wobec pracodawców.

Poza wymienionymi trudnościami ekspertki zwracały uwagę na tzw. **szok związany z wysokimi kosztami życia**. Jak wskazywały doradczynie, gwałtowny wzrost cen w Polsce jest dla wielu większym zaskoczeniem niż poziom zarobków. Ponadto osoby wracające po dekadzie lub dwóch nie mają w Małopolsce znajomych ani sieci kontaktów zawodowych, co potęguje nieraz **poczucie osamotnienia**. Z kolei rodzice martwią się o **proces adaptacji ich dzieci w polskim systemie szkolnym** oraz o to, że ich biegła znajomość języka obcego nabytego za granicą zacznie zanikać.

GŁOS Z WYWIADU

“ Proces adaptacji jest szczególnie wymagający dla osób, które wróciły po wielu latach pobytu za granicą. Osoby, które zjechały do kraju po kilkunastu czy nawet dwudziestu kilku latach pobytu, uczą się funkcjonowania na nowo. Dotyczy to nie tylko rynku pracy, ale także każdej innej sfery życia. Spotykam się też czasem z poczuciem straty wśród klientów, że u ich dzieci, które mówiły bardzo dobrze po niemiecku czy angielsku, te umiejętności językowe z biegiem czasu zacierają się. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

Kolejnym istotnym wyzwaniem jest **niski poziom przygotowania formalnego migrantów do powrotu**. Jak wskazują doradczynie, decyzja o relokacji rzadko poparta jest wnikliwą analizą procedur administracyjnych. Brak świadomości własnych praw sprawia, że choćby o kluczowych preferencjach podatkowych – takich jak ulga na powrót – migranci dowiadują się dopiero po fakcie. Ekspertki

podkreślają, że oficjalny portal rządowy *powroty.gov.pl* cierpi na niedobory promocyjne i nie dociera skutecznie do grupy docelowej. Głównym problemem po powrocie staje się więc dezorientacja instytucjonalna i **chaos informacyjny**. Zamiast przejrzystej ścieżki proceduralnej, migranci trafiają w próżnię informacyjną, przez co zmuszeni są zdobywać wiedzę o obowiązkach wobec ZUS, urzędu skarbowego czy urzędów pracy na własną rękę, korzystając z niespójnych i rozproszonych kanałów.

GŁOS Z WYWIADU

Powinna być kompleksowa informacja dla osób powracających z zagranicy, dotycząca m.in. możliwości transferowania zasiłku z zagranicy, ulg podatkowych, dofinansowań do własnej działalności gospodarczej itp. Jest wprawdzie strona *powroty.gov*, ale nie wszyscy o niej wiedzą. ”

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

Warto jednocześnie zaznaczyć, że przedstawione w tym rozdziale bariery i trudności, na jakie napotykają migranci powrotni pozostają stabilne na przestrzeni lat. Świadczą o tym dane i podsumowania z ubiegłych projektów realizowanych przez WUP w Krakowie (*Nowy start w Małopolsce* i *Wróc z POWERem*), gdzie wskazano, że wyzwania adaptacyjne są generowane głównie w związku z brakiem uznawalności kompetencji czy kwestiami związanymi z modelem rekrutacji na polskim rynku pracy.

Rola instytucji i system wsparcia

Projekt *Nowy Start w Małopolsce z Euresem*, realizowany przez WUP w Krakowie, stanowi, jak zostało już wskazane, istotny instrument wsparcia dedykowany ściśle grupie migrantów powrotnych w regionie. Pełni on swego rodzaju funkcję *pomostu*, który pomaga osobom powracającym z zagranicy, często po długoletnim pobycie, odnaleźć się w nowej rzeczywistości zawodowej i zniwelować specyficzne bariery powstałe w wyniku konieczności adaptacji w kraju.

W odniesieniu do zidentyfikowanych barier można zauważyć, że projekt przede wszystkim adresuje potrzeby w obszarach:

- **Niwelowania braku certyfikacji:** dzięki dofinansowaniu kursów i szkoleń praktyczną wartością projektu jest możliwość uzyskania formalnych uprawnień (np. UDT na wózki widłowe, prawo jazdy kat. C), których brak jest jedną z głównych przeszkód w znalezieniu zatrudnienia.
- **Wsparcie w rekrutacji:** kompleksowa pomoc w zakresie doradztwa zawodowego, w tym konstruowania CV czy uczestnictwa w rozmowach rekrutacyjnych.

- **Usługi dodatkowe:** beneficjenci projektu wysoko oceniają przydatność tłumaczeń przysięgłych dokumentów bez ponoszenia wysokich kosztów. Dla osób w trudniejszej sytuacji emocjonalnej kluczowa okazuje się bezpłatna pomoc psychologiczna.

Jednocześnie doradczynie wskazywały na istniejące potrzeby/luki w systemie wsparcia:

- **Ograniczenie geograficzne projektu:** w szczególności osoby wracające z Wielkiej Brytanii nie kwalifikują się do projektu, co rodzi w nich poczucie rozgoryczenia i frustracji. Brak wsparcia dla tej grupy jest tym bardziej znaczący, że w projektach *Nowy start w Małopolsce* oraz *Wróć z POWERem* osoby wracające z tej destynacji stanowiły pierwszą oraz drugą pod względem liczebności grupę. Jednocześnie odnosząc się do wyników NSP 2021 można zauważyć, że Wielka Brytania jest główną destynacją emigracji czasowej Małopolan.
- **Potrzeba kompleksowej informacji:** Projekt jest promowany głównie za pośrednictwem Powiatowych Urzędów Pracy, do których w pierwszej kolejności udają się migranci powrotni. Ponadto informacja o projekcie jest rozpowszechniana w przestrzeni publicznej za pośrednictwem nośników informacji w środkach transportu, na targach i eventach branżowych oraz na stronie internetowej i w mediach społecznościowych. Istotnym źródłem informacji o projekcie jest także tzw. *poczta pantoflowa* w postaci rekomendacji samych uczestników czy też informacji od innych członków rodziny. Brakuje jednego, regionalnego portalu („one-stop-shop”), który w prosty sposób wyjaśniałby procedury i stanowił kompleksową informację dla powracających, nie tylko w zakresie wsparcia oferowanego w projekcie.

Podsumowując, projekt *Nowy start w Małopolsce z Euresem* jest postrzegany jako narzędzie niezbędne w dobie *nomadyczności pracy* (jak wskazała jedna z ekspertek), pozwalające Małopolsce odzyskiwać kapitał ludzki i wypełniać luki kadrowe osobami o wysokim etosie pracy i szerokich horyzontach. Ważnym elementem, na który zwracały uwagę doradczynie zawodowe była **wdzięczność migrantów powrotnych za możliwość udziału w projekcie**. Traktują go oni jako bardzo *miły bonus*, który otrzymują po powrocie do kraju. Czują się dzięki temu w pewien sposób otoczeni opieką. Projekt jest tym samym postrzegany przez uczestników nie tylko jako źródło pozyskania funduszy na szkolenia, ale jako wyraz szacunku i wsparcia w trudnym procesie reintegracji, co buduje pozytywny wizerunek regionu w oczach powracających Małopolan.

GŁOS Z WYWIADU

Mogę dodać, że bardzo dobrze pracuje mi się z klientem powracającym. Te osoby są bardzo wdzięczne, że mogą skorzystać z szansy, jaką daje projekt Nowy start w Małopolsce z Euresem, że mogą skorzystać ze wsparcia doradczego, dofinansowanych kursów i szkoleń. Dzięki projektowi osoby powracające z zagranicy mogą podnieść swoje kwalifikacje zawodowe i zwiększyć konkurencyjność na rynku pracy. Bardzo często wyrażają wdzięczność, że po powrocie nie są pozostawieni sami sobie, bo jak już tutaj wcześniej padało, powroty po wielu latach nie należą do łatwych.

Wywiad nr 1, doradca zawodowy

Wnioski i rekomendacje

Powrót z emigracji zagranicznej stanowi fundamentalną zmianę życiową, która staje się szczególnie wymagająca, gdy ma charakter nagły i wymuszony przez zdarzenia losowe, takie jak rozwód, choroba czy konieczność zapewnienia opieki osobom zależnym. Przeprowadzone badanie jednoznacznie potwierdziło w tym kontekście występowanie wyraźnego **dualizmu motywacyjnego**, dającego się opisać klasyczną teorią czynników wypychających i przyciągających (*push-pull*). O ile bowiem **pierwotny wyjazd z Polski był determinowany głównie przez motywy ekonomiczne** i chęć maksymalizacji dochodów, o tyle **decyzja o powrocie do ojczyzny ma podłoże przede wszystkim pozaekonomiczne**, zakorzenione w sferze społecznej, rodzinnej oraz emocjonalnej.

W świetle uzyskanych wyników migracja powrotna nie jawi się jako gwałtowny, jednorazowy napływ, lecz jako stały, rozciągnięty w czasie proces. Wniosek ten niesie za sobą kluczową implikację dla projektowania działań systemowych: skuteczna polityka publiczna powinna wspierać migranta tam, gdzie zapadają realne decyzje – czyli w obszarze rodziny oraz jakości usług publicznych. Z tego powodu finansowe instrumenty, takie jak ulga na powrót, stanowią wartościowy, lecz jedynie uzupełniający element systemu wsparcia.

Ważnym wnioskiem z analizy jest także fakt, że **dedykowane programy wsparcia** (zwłaszcza w obszarze rynku pracy) skierowane bezpośrednio do migrantów powrotnych **są fundamentalnym i niezwykle ważnym elementem polityki publicznej**, bez którego proces reintegracji staje się znacznie trudniejszy. Choć współczesny migrant powrotny to osoba wysoce samodzielna, która zwykle nie poszukuje pomocy społecznej, lecz szansy na godne życie w kraju, to wbrew powszechnym wyobrażeniom proces powrotu i adaptacji w kraju ojczystym, zwłaszcza po długoletnim pobycie za granicą, generuje **szereg instytucjonalnych, psychologicznych i strukturalnych wyzwań**.

Jednym z najbardziej dotkliwych problemów, z jakimi zderzają się powracający, jest konieczność formalnej certyfikacji uprawnień zawodowych, które za granicą stanowiły ich codzienną praktykę. Sytuację tę potęguje głęboki chaos informacyjny w zakresie procedur administracyjnych czy też

możliwości uzyskania wsparcia po powrocie. Oficjalne rządowe platformy informacyjne nie są w wystarczającym stopniu spopularyzowane, co zmusza migrantów do samodzielnego, fragmentarycznego rekonstruowania ścieżki pozyskania wiedzy w tym zakresie. Ponadto wieloletnia nieobecność w kraju skutkuje często nieznanymi realiami rodzimego procesu rekrutacyjnego, co stawia przed instytucjami publicznymi wyzwanie polegające nie tylko na technicznej pomocy w przygotowaniu dokumentów aplikacyjnych, ale nieraz na głębokiej redefinicji tożsamości zawodowej klientów.

Właśnie dlatego kontynuacja i instytucjonalne wzmacnianie dotychczasowych projektów wspierających migrantów powrotnych jest tak kluczowe, ze szczególnym uwzględnieniem działań na rzecz niwelowania wspomnianego chaosu informacyjnego i barier kompetencyjnych. **Doświadczenie międzynarodowe rozwija bowiem w tych osobach unikalne cechy i kompetencje, które są krytyczne dla rozwoju nowoczesnej gospodarki oraz rynku pracy: ponadprzeciętną otwartość na zmiany, kreatywność, odwagę oraz wysoki etos pracy.**

Powracający migranci wykazują ogromną elastyczność i gotowość do całkowitego przekwalifikowania się. Wnoszony przez nich **tytułowy kapitał zmiany stanowi bezcenny zasób w dobie transformacji gospodarczej i kryzysu demograficznego**. W ostatecznym rozrachunku region, który najszybciej i najskuteczniej zaopiekuje migrantów powrotnych pod względem informacyjnym, doradczym i proceduralnym, wygra walkę o najcenniejszy zasób na współczesnym rynku: doświadczonego, elastycznego i silnie zmotywowanego pracownika.

Główne rekomendacje:

Kontynuowanie programów wsparcia dla powracających do Małopolski

- **Problem:** Brak uznawalności realnych umiejętności zawodowych z zagranicy przy jednoczesnym wymogu formalnych certyfikatów w Polsce. Brak wiedzy migrantów dotyczącej procesów rekrutacyjnych w Polsce.
- **Działanie:** Wzmocnienie roli poradnictwa zawodowego w zakresie szybkiego potwierdzania kwalifikacji i certyfikacji wiedzy zdobytej poza granicami kraju. Doradczynie zawodowe wskazują, że powracający bardzo doceniają otrzymane wsparcie w zakresie projektu *Nowy start w Małopolsce z Euresem*, w szczególności poradnictwo zawodowe, bony na szkolenia czy tłumaczenie przysięgłe dokumentów, ale też wsparcie psychologiczne. Warto utrzymać i rozszerzać takie programy wsparcia wobec spodziewanego stałego napływu osób powracających z zagranicy. Istotne wobec zgłaszanych potrzeb jest również wspieranie zakładania działalności gospodarczej wśród migrantów, np. poprzez programy mentoringowe łączące osoby z tej samej branży. Powroty bywają trudne, ale odpowiednia pomoc zwiększa szanse na sukces zawodowy.

Należy intensyfikować wsparcie polegające na adaptacji do realiów lokalnego rynku pracy, szczególnie w zakresie branż i zawodów deficytowych, tym bardziej, że osoby powracające często są chętne

do przekwalifikowania/podniesienia swoich kompetencji zawodowych. Istotna w tym zakresie jest rola poradnictwa zawodowego.

Powroty nie będą wystarczająco masowe, by rozwiązać kłopoty demograficzne Polski i regionu, mogą natomiast przyczynić się do rozwoju, wypełniania nisz na rynku pracy. Polska, w tym Małopolska powinna prowadzić selektywną politykę wobec migrantów powrotnych, zabiegając o powroty (lub przyjazdy, w przypadku osób urodzonych już za granicą) określonych grup zawodowych i wiekowych np. Polaków studiujących za granicą, osób pracujących w pożądanym w Polsce zawodach.

Rozszerzenie wsparcia o kraje poza EURES

- **Problem:** Osoby powracające z Wielkiej Brytanii (kluczowy kierunek migracji) czują się systemowo odrzucone z powodu wykluczenia z projektów sieci EURES po Brexicie.
- **Działanie:** Analiza możliwości uruchomienia regionalnego instrumentu wsparcia finansowanego, oferującego poradnictwo zawodowe i bony szkoleniowe dla powracających z krajów trzecich.

Region jako centrum informacji dla powracających

- **Problem:** Migranci funkcjonują w chaosie informacyjnym, a ogólnopolskie serwisy dla powracających nie są dostatecznie spopularyzowane.
- **Działanie:** Stworzenie dedykowanej sekcji na portalu regionalnym oraz/lub wydanie regionalnego kompendium dla Małopolan powracających do kraju, integrującego wiedzę m.in. o procedurach meldunkowych, usługach publicznych, rynku pracy, możliwościach otrzymania wsparcia. Taki pakiet informacji powinien być sprofilowany regionalnie, przez co będzie bardziej użyteczny niż ogólnopolska strona *powroty.gov.pl*

Aktywne sieciowanie migrantów

- **Potencjał:** Rosnąca liczba powracających stanowi naturalne zaplecze dla działań promocyjnych.
- **Działanie:** Wsparcie lokalnych inicjatyw integrujących powracających, dzięki temu zapobieganie ponownej emigracji. Wykorzystanie osób, które z sukcesem zaadaptowały się w regionie, jako mentorów i ambasadorów kampanii informacyjnych i promocyjnych.

Przeciwdziałanie defaworyzacji grupy 50+

- **Problem:** Silna bariera *ageizmu* i lęku przed wykluczeniem cyfrowym u starszych migrantów powrotnych, którzy za granicą byli postrzegani jako pełnowartościowi pracownicy.
- **Działanie:** Specjalistyczne warsztaty z zakresu kompetencji cyfrowych oraz *tłumaczenia* doświadczenia zagranicznego na język korzyści dla lokalnych pracodawców.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Emigranci z Małopolski przebywający czasowo za granicą	14
Wykres 2. Migranci czasowi z Małopolski wg ekonomicznych grup wieku na tle ogółu populacji regionu (dane za NSP z 2021 r.).....	15
Wykres 3. Saldo migracji Polaków do Niemiec i Wielkiej Brytanii	19
Wykres 4. Dynamika r/r liczby korzystających z ulgi na powrót dla lat 2023 i 2024.....	21
Wykres 5. Liczba zarejestrowanych osób, które przyjechały z <i>transferami zasiłków</i> z innych krajów UE/EOG oraz liczba wydanych decyzji w sprawie ustalenia prawa do zasiłku dla osób bezrobotnych po pracy za granicą. Dane dla lat 2011-2025 dla Małopolski	23

SPIS RYCIN

Rycina 1. Etapy migracji poakcesyjnych z Polski	10
Rycina 2. Emigranci przebywający czasowo za granicą według województw w wynikach NSP 2021 (dane w % względem ogółu emigrantów z Polski)	15
Rycina 3. Główne kierunki czasowej migracji Małopolan za granicę według NSP 2011 i 2021	17
Rycina 4. Liczba korzystających z ulgi na powrót na 10 tysięcy podatników w 2024 r. w małopolskich powiatach wraz z rocznym przyrostem korzystających (w osobach).....	22
Rycina 5. Charakterystyka uczestników projektu <i>Nowy start w Małopolsce z Euresem</i> wg stanu na luty 2026.....	25

SPIS TABEL

Tabela 1. Liczba korzystających z ulgi na powrót w latach 2022-2024 w ujęciu regionalnym.....	20
Tabela 2. Bariery na rynku pracy, na jakie napotykają małopolscy migranci powrotni.....	37

BIBLIOGRAFIA

Antończak-Świder K., Łobodzińska A., Nowak A., *Ruch migracyjny w Małopolsce*, Kraków 2017

Barcevičius E., Iglicka K., Repečkaitė D., Žvalionytė D., *Labour Mobility within the EU: the Impact of Return Migration*, <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/labour-mobility-within-eu-impact-return-migration>, [dostęp: 12.06.2026]

Baszczak, Ł., Trojanowska, M., Wincewicz-Price, A., Zyzik, R., *Dyskryminacja ze względu na wiek na polskim rynku pracy – diagnoza*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2021

Baza organizacji oraz instytucji polskich i polonijnych za granicą, <https://polonia.stat.gov.pl/>, [dostęp: 29.05.2026 r.]

Bilecen T., *To Stay or to Return? A Review on Return Migration Literature*, „Migration Letters”, vol. 19, nr 4

Chmielewska-Kalińska I., Dudek B., Strzelecki P., *Polacy pracujący za granicą w 2022 r. Raport z badania ankietowego*, Warszawa 2023.

Coleman J.S., *Social Capital in the Creation of Human Capital*, „American Journal of Sociology”, 1988, nr 94

Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1893,pojecie.html>, [dostęp: 4.05.2026 r.]

Grabowska I., Gawrońska M., Chról E., Kyliushyk I., Wanicka O., *Warsaw Talent Cluster 2. Powroty talentów do Warszawy*, <https://um.warszawa.pl/waw/wspolpraca-z-nauka/-/migranci-powrotni-jako-zasob-rozwojowy-warszawy-wnioski-z-projektu-warsaw-talent-cluster>, [dostęp: 1.06. 2026 r.]

Grabowska-Lusińska I., *Wyjaśniająca siła ujęć teoretycznych w odniesieniu do migracji powrotnych – wybrane zagadnienia*, [w:] *Poakcesyjne powroty Polaków*, I. Grabowska-Lusińska (red.), CMR Working Papers, 2010, 43/101

Hagan J. M., Wassink J. T., *Return Migration Around the World: An Integrated Area for Future Research*, „Annual Review of Sociology”, 2020

Iglicka K., *Powroty Polaków po 2004 roku: wyniki badania ilościowego*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, K. Iglicka (red.), Biuletyn RPO – Materiały nr 69, Zeszyty Naukowe, Warszawa 2010

Iglicka K., *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, K. Iglicka (red.), Biuletyn RPO – Materiały nr 69, Zeszyty Naukowe, Warszawa 2010

Jończy R., Rokitowska-Malcher J., *Powrót do domu? Analiza deklarowanych warunków wyjazdów i powrotów młodych zagranicznych migrantów zarobkowych z województwa opolskiego*, [w:] R. Jończy,

J. Rokitowska-Malcher (red.), *Współczesne migracje osób młodych – wybrane zagadnienia*, Wrocław 2004

Lee E. S., *A Theory of Migration*, „Demography”, 1966, 3(1)

Measuring return migration: some preliminary findings in time of crisis, https://unece.org/sites/default/files/datastore/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2012/WP_19_OECD.pdf?__cf_chl_f_tk=xF.O2BYElolVxUVV4f1L1D55DA9SyVgBfblB41wpZIA-1783098790-1.0.1.1-9ngJyVzwPy6QulwnthjIHElZCtFFoskY7ax0WvycDk4 [dostęp: 27.05.2026].

Miceli A., Bilecen B., *The Role of Family Ties in Mobility and Immobility Decisions: A Case Study of Italy*, „Population, Space and Place”, 2025; 31:e70092

Okólski M., *Mobilność przestrzenna z perspektywy koncepcji migracji niepełnej* [w:] *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, E. Jaźwińska, M. Okólski (red.), Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001

Portal dla osób powracających z emigracji, <https://powroty.gov.pl/ulgi-i-programy-wsparcia/>, [dostęp: 5.06.2026 r.]

Pszczółkowska D., Bojarczuk S., *Powroty Polek i Polaków z migracji po 2015 r. – szanse i wyzwania*, Ośrodek Badań nad Migracjami, 2025, <https://www.gov.pl/web/rodzina/ekspertyza-powroty-polek-i-polakow-z-migracji-po-2015-r---szanse-i-wyzwania>, [dostęp: 15.05.2026 r.]

Shuetz A., *The Homecomer*, „The American Journal of Sociology”, 1945, vol. 50, nr 5

Strona internetowa Ministerstwa Finansów – informacja dotycząca ulgi na powrót, <https://www.podatki.gov.pl/ulgi-i-odliczenia/ulga-na-powrot-pit/>, [dostęp: 5.06.2026 r.]

Strona WUP dotyczące projektu Nowy start w Małopolsce z EURESem, <https://www.pociagdokariery.pl/component/content/article/23-dla-powracajacych-z-zagranicy/novy-start-w-malopolsce-z-euresem/1735-informacje-o-projekcie?Itemid=135> , [dostęp: 9.06.2026 r.]

Strona WUP dotyczące projektu Nowy start w Małopolsce, <https://wupkrakow.praca.gov.pl/-/9329468-novy-start-w-malopolsce#>, [dostęp: 9.06.2026 r.]

Strona WUP dotyczące projektu Wróc z POWERem, <https://wupkrakow.praca.gov.pl/-/12904910-wroc-z-powerem-> , [dostęp: 9.06.2026 r.]

White A., *Polish Families and Migration since EU Accession*, Bristol 2011

White A., *Polish Return and Double Return Migration*, „Europe-Asia Studies”, 2014, Vol. 66, No. 1

White A., *Return migration experiences: the case of Central and Eastern Europe*, [w:] R. King, K. Kuschminder (red.), *The Elgar Handbook of Return Migration*, Cheltenham 2022

Wójcik-Żołądek M., *Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie*, [w:] *Migracje i polityka migracyjna*, Ł. Żołądek (red.), Studia BAS, nr 4(40), 2014

WUP Olsztyn, *Migracje zarobkowe i powrotne w Polsce oraz w województwie warmińsko – mazurskim*,
Warszawa 2009

Województwo Małopolskie
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Rozwoju Regionu
Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
ul. Wielicka 72A, 30-552 Kraków

www.obserwatorium.malopolska.pl

Egzemplarz bezpłatny

ISBN: 978-83-68801-14-9

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

 MAŁOPOLSKA

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach programu Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027